

Инсоннинг, халқнинг,
жамиятнинг ва
давлатнинг куч-қудрати
фуқароларнинг маънавий-
маърифий савияси билан
белгиланади.

Ma'rifat

ENLIGHTENMENT XALQ ZIYOLILARI GAZETASI معرفت

Ислом КАРИМОВ 1931-yildan chiqqan boshlagan • E-mail: info@marifat.uz • 2013-yil 6-noyabr, chorshanba №88 (8633)

МУСИҚА МАКТАБИ — МАЪНАВИЯТ МАСКАНИ

Президентимизнинг 2008 йил 8 июлда қабул қилинган «Болалар мусиқа ва санъат мактабларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва уларнинг фаолиятини янада яхшилаш бўйича 2009—2014 йилларга мўлжалланган Давлат дастури тўғрисида»ги қарорига биноан қурилиб фойдаланишга топширилган болалар мусиқа ва санъат мактаблари ўқувчи-ёшларни нафосат ва гўзаллик оламига етаклашга хизмат қилаётган.

Қашқадарё вилояти Ғузор туманидаги 4-болалар мусиқа ва санъат мактабига қадам босишнинг билан турфа гуллар, манзарали дарахт ва ўсимликлар дилнинг хушнудлик бағишлайди. Ҳар бир йўналиш учун алоҳида машғулот хоналари, замонавий мусиқа асбоблари билан таъминланган залда эса турли чолғулар янграб туради. Бу ерда 175 нафар иқтидорли ўқувчи малакали ўқитувчилардан сабоқ олишмоқда.

— Мактабимизда ҳар бир ўқувчининг иқтидори, қизиқиши ва қобилиятига қараб индивидуал тарзда машғулоти олиб борилади. Ўтган йили 8та йўналишда таълим берилган бўлса, янги ўқув йилидан яна 3та — най, кларнет, турбо йўналишлари очилди, — дейди мактаб директори Эргаш Шобердиев.

Назокат ХОЛМЕТОВА
Б.РИЗОКУЛОВ
олган сурат.

МАДАНИЯТ ҲАМДА САНЪАТ ВА ЁШЛАР ТАРБИЯСИ

Президентимиз Ислом Каримов раҳнамолигида юксак интеллектуал салоҳиятли, мустақил фикрлайдиган, бой дунёқарашга эга соғлом ва баркамол авлодни тарбиялаш масаласига давлат сиёсатининг устувор йўналиши сифатида алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги тасарруфидagi 5 олий таълим муассасаси, 21 маданият ва санъат коллежи, 14 Олимпия заҳиралари коллежи, Ўзбекистон давлат консерваторияси қошидаги Иқтидорли болалар академик лицейида таълим сифати ва мазмунини янада тақомиллаштириш, юқори билим ва салоҳиятга эга кадрлар тайёрлаш, ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш йўналишида кенг қўлмалли ишлар амалга оширилмоқда. Бу жараёнда Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институтида олиб борилаётган тизимли ишлар эътиборга молик.

Ўзбекистон Маданият ва спорт ишлари вазирлиги томонидан мазкур олий ўқув юртида ташкил этилган «Ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда маданият ва санъат муассасаларининг ўрни» мавзусидаги анжуманда маданият ва санъат соҳасида, жумладан, театр, кино, телевидение, халқ ижодиёти ривожлантириш борасида халқимизнинг эстетик ва маданий эҳтиёжларига тўла жавоб берадиган юксак малакали мутахассисларни тайёрлаш даражаси ва сифатини тақомиллаштириш масалалари хусусида сўз юритилди.

Тадбирда вазирлик ва унинг тизимидаги ташкилот ва муассасалар, ижодий бирлашмалар, театрлар, олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими масканлари вакиллари, ўқитувчилар, талаба-ёшлар иштирок этди.

(Давоми 2-бетда.)

МАЛАКА ОШИРИШ тарбиячилар учун анъанавий талабми ёки замонавий эҳтиёж?

Мактабгача таълим мазмунини тақомиллаштириш, илғор технологияларни амалда кенг қўллаш, болаларни мактаб таълимига тайёрлашнинг сифат даражасини оширишда кадрлар салоҳияти муҳим аҳамият касб этади. Бу борада энг оптимал ечим сифатида малака ошириш курслари мазмунини янада бойитиш масаласини кўрсатиш мумкин.

7-бет

ПЕДАГОГИК ЮКЛАМА

уни бажаришда ҳам ижодий
ёндашув талаб этилади

Педагогик юкламада кўрсатилган иш турларининг намунали йўлга қўйилиши таълим сифати ва дарсдан ташқари тадбирларни юқори савияда ўтказишга шароит яратади.

8—9-бетлар

ОНА ТАБИАТГА МЕҲР

меҳнат орқали
уйғотилмоқда

Табиатга онгли муносабатда бўлиш ҳар бир фуқаронинг бурчи. Уни асраб-авайлаш, неъматларидан оқилона фойдаланиш барчамизнинг зиммамизга масъулият юклайди. Зеро, Бош Қомусимизнинг 50-моддасида белгилаб берилганидек, «Фуқаролар атроф табиий муҳитга эҳтиёткорона муносабатда бўлишга мажбурдирлар». Ёш авлоднинг экологик маданиятини ошириш борасида бугун таълим муассасаларида, маҳаллаларда турли экологик саводхонлик сабоқлари, маърифий тадбирлар, давра суҳбатлари ўтказилмоқда.

Пойтахтимизнинг Юнусобод туманидаги 532-мактабгача таълим муассасасида экологияни асраб-авайлаш мавзусида гуруҳлараро тадбир бўлиб ўтди.

(Давоми 4-бетда.)

Халқ таълими вазирлигининг кенгайтирилган ҳайъат йиғилишида вазирлик ҳайъат аъзолари, бошқарма ва бўлим бошликлари, Қорақалпоғистон Республикаси Халқ таълими вазири, вилоятлар ва Тошкент шаҳар халқ таълими бошқармалари бошликлари, давлат педагогика ва малака ошириш институтлари ректорлари, барча туман (шаҳар) ХТМФМТТЭ бўлимлари мудири ва ҳамкор ташкилотлар раҳбарлари иштирок этди. Мажлиси Халқ таълими вазири, ҳайъат раиси Улуғбек Иноятов олиб борди.

ДОЛЗАРЪ ВАЗИФАЛАР МУҲОКАМАСИ

Йиғилишда халқ таълими тизимида 2013 йилнинг дастлабки тўққиз ойи давомида бажарилган ишлар сарҳисоб этилиб, соҳада ўз ечимини кутаётган масалалар кўриб чиқилди. Ҳисобот даврида таълим-тарбия сифати ва самарадорлигини ошириш юзасидан амалга оширилган ишлар ҳолати: кўлга киритилган ютуқлар, умумтаълим мактаблари ва мактабгача таълим муассасаларида ўқувчи-ёшлар учун яратилган шарт-шароитлар, ўқув дарсликлари ҳамда кўланмалар билан таъминлаш масалалари, йилнинг сўнгги чорагида амалга оширилиши зарур бўлган асосий вазифалар тўғрисида сўз юритилди.

Халқ таълими вазирлиги бошқарма бошлиғи А.Носиров таълим муассасаларида чет тилларни ўқитиш тизимини такомиллаштириш юзасидан бажарилаётган ишлар ҳақида маъруза қилди. Ўқув йилининг биринчи чораги якунлари бу борадаги сай-ҳаракатлар бесама қетмаётгани, 1-синф ўқувчилари чет тилларни ўрганишга катта қизиқиш билдираётгани таъкидланди.

Айтиш жоизки, Президентимизнинг «Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори асосида 2013-2014 ўқув йилидан умумтаълим мак-

табларининг 1-синф ўқувчиларига хорижий тилларни чуқур ўргатиш мақсадида компетенциявий ёндашув асосида зamonaviy дарсликлар, ўқитишнинг янги усуллари ишлаб чиқилди. 1-синфлар учун инглиз тили («Kids' English»), немис тили («Deutsch macht Spaß») ва француз тили («Hirondelle») дарслик мажмуалари яратилиб, 537 минг 786 нускада (20 минг нуска ўқув-услубий кўланма DVD дисклари билан) жойларга етказиб берилди. Бу ёшларнинг интеллектуал салоҳиятини янада ривожлантиришга, келгусида хорижий тиллардаги адабиётлар базасидан кенг фойдаланишига замин яратди.

Hay'at yig'ishi

Таълим муассасаларини малакали педагог кадрлар билан таъминлаш ва юқори малакали илмий педагогларни тайёрлаш омиллари тўғрисида вазирлик бўлим бошлиғи И.Исмаиловнинг маърузаси тингланди.

Йиғилишда жорий йилнинг ўтган даври мобайнида халқ таълими тизимида амалга оширилган ишлар сарҳисоб қилинар экан, мавжуд муаммоларни ҳал этиш юзасидан аниқ тақлифлар билдирилиб, мутасадди раҳбар-ходимларга тегишли кўрсатмалар берилди.

Мажлисида, шунингдек, мактабгача таълим муассасаларида таълим-тарбия жараёнининг ҳолати ҳамда меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ижроси, таълим жараёнига зamonaviy ахборот-коммуникация воситалари таъбиқ этиш ва бошқа масалалар хусусида ҳам сўз юритилиб, иштирокчилар фикр-мулоҳазаси тингланди.

Ҳайъат йиғилиши сўнггида кўрилган масалалар юзасидан тегишли тавсиялар ишлаб чиқилиб, келгусида амалга оширилиши лозим бўлган долзарб вазифалар белгилаб олинди.

Халқ таълими вазирлигининг ахборот хизмати

МАДАНИЯТ ҲАМДА САНЪАТ ВА ЁШЛАР ТАРБИЯСИ

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Ўзбекистон Республикаси маданият ва спорт ишлари вазири М.Ҳошимов, Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти ректори Б.Сайфуллаев, Наманган санъат коллежи директори Т.Юсупова, Юсуфжон қизиқ Шакаржонов номидаги Фарғона вилояти мусиқали драма ва комедия театри бадий раҳбари, Ўзбекистон халқ артисти М.Юсупов ва бошқалар Президентимиз Ислам Каримов раҳнамолигида халқимиз, айниқса, ёш авлоднинг тафаккурини юксалтириш, уларни она Ватанга муҳаббат, истиқлол ғояларига садоқат, миллий ва умумбашарий анъаналарга ҳурмат руҳида тарбиялаш, қалби ва онгини турли зарарли таъсирлардан ишончли ҳимоялаш масаласига устувор вазифа сифатида эътибор қаратилаётганини таъкидлади.

Президентимиз Ислам Каримовнинг 2012 йил 4 июнда қабул қилинган «Ўзбекистон Давлат санъат ва маданият институтини ташкил этиш тўғрисида»ги қарори бадий ижодиётнинг илғор услублари, инновацион техника ва технологияларни пухта эгаллаган, юксак малакали мутахассислар тайёрлашни кенг йўлга қўйишда дастуриламал бўлиб хизмат қилмоқда.

Мазкур қарор ижроси доирасида институтда бунёдкорлик ва ободонлаштириш ишлари амалга оширилди. Миллий меъморчилигимиз анъаналари асосида бунёд этилган ўқув биноси зamonaviy техник имкониятлар, санъатнинг турли йўналишларига хос техник воситалар билан таъминланган иختisoslashtirilgan ўқув хоналарига эга. Бундай кенг имкониятлар бўлажак мутахассисларнинг касб маҳоратини пухта эгаллашга, уларни янги иқидий парвозлар сари илҳомлантиришга хизмат қилмоқда.

Зamonaviy талабаларга тўла жавоб берадиган кўркам ўқув театри қурилиб, зарур техник воситалар билан жиҳозланди. Кино, телерадио санъати йўналишида тахсил олаётган талабалар учун юксак даражадаги техник имкониятларга эга ўқув киностудияси ташкил этилди. Институт кинопапинонидаги зamonaviy монтаж, овоз ёзиш, дубляж, ёритиш ускуналари, уч ўлчамли видеокамералардан фойдаланиб, талабалар дастлабки иқидий ишларини яратмоқда.

Анжуман иштирокчилари институтда олиб борилган кенг кўламли бунёдкорлик ишлари, талабалар учун яратилган зamonaviy шaroit ва имкониятлар билан танишди.

Институтда 18 кафедра фаолият кўрсатмоқда. «Касбий-педагогик таълим» йўналишидаги таълим тизими тубдан ўзгаририлди, унинг таркибида «Халқ ижодиёти», «Актёрлик санъати» ва «Режиссёрлик» иختisoslikлари бўйича кадрлар тайёрлаш йўлга қўйилди. «Маданият ва санъат муассасаларини ташкил этиш ва бошқариш» таълим йўналиши ва «Маданият ва санъат соҳаси менежменти» ва «Режиссёрлик» («Оммавий тадбирлар режиссёрлиги») йўналишлари бўйича магистратура очилди.

Талаба-ёшларнинг мамлакатимиз ва дунёда содир бўлаётган воқеа-ҳодисалардан хабардорлигини ошириш, билим даражаси ҳамда дунёқарашини бойитиш, ўқув ва бадий адабиётларга бўлган эҳтиёжини қондириш мақсадида ахборот-ресурс маркази фаолият кўрсатаётди.

Анжуманда ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашга оид маънавий-маърифий ишларни давр руҳига мос тарзда муттасил такомиллаштириб бориш, санъат йўналишидаги таълим масканлари билан иқидий ташкилот ва бирлашмалар, муассасалар, театр жамоалари ўртасидаги ҳамкорлигини кенгайтириш ва мустаҳкамлашга оид амалий чоралар тадбирлар белгилаб олинди.

Н.УСМОНОВА,
ЎЗА мухбири

ЎЗБЕКИСТОНДА ЕВРОПА ТАЪЛИМИ КУНЛАРИ

Тошкентда Ўзбекистонда Европа таълими кунларининг ўтказилишига бағишланган матбуот анжумани бўлиб ўтди. Тадбир Европа Иттифоқининг Ўзбекистондаги делегацияси ва Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан ташкил қилинди.

2013 йилнинг 11 ноябрдан 15 ноябргача ўтказиладиган Ўзбекистонда Европа таълими кунлари доирасида «Европа Иттифоқидаги таълим» таълимий кўргазмаси, мамлакатимиз университетларида «Эразмус Мундус» стипендиал дастур тақдиротлари ва ушбу дастур битиручилари учун давра суҳбати бўлиб ўтади.

Европа Иттифоқининг Ўзбекистондаги делегацияси раҳбари, элчи Ю.Штерк, Тошкент архитектура-қурилиш институти ректори Т.Низомов ва бошқалар Президент Ислам Каримов раҳнамолигида таълим соҳасида амалга оширилаётган ишларнинг ўзининг юксак самараларини бераётганини таъкидлади. Давлатимиз раҳбарининг ташаббусига кўра 1997 йил 29 августда қабул қилинган «Таълим тўғрисида»ги қонун ва Кадрлар тайёрлаш бўйича миллий дастур ҳар томонлама ривожланган, мустақил фикрли шахсларни тарбиялашда, юқори малакали

мутахассисларни тайёрлашда муҳим дастуриламал бўлиб хизмат қилмоқда.

Мазкур соҳада самарали халқаро ҳамкорлиқнинг йўлга қўйилиши таълимнинг миллий модели малакали мутахассисларни тайёрлашга йўналтирилганлигини далolat беради. Ўзбек ёшлари нафақат мамлакатимиз таълим даргоҳларида, балки хорижий ўқув юртларида ҳам ўз билимини ошириш, зamonaviy ахборот технологияларини чуқур ўзлаштириш, зamonaviy талаблари даражасида таълим олиш имкониятига эга.

Ўзбекистон ва Европа олий ўқув юртлари ўртасидаги ҳамкорлик «Темпус» дастури доирасида амалга оширилмоқда, у ўз навбатида яна бир дастур — «Эразмус Мундус» фаолиятига замин яратди. Мамлакатимизнинг 55 дан зиёд олий ўқув юрти талабалар ва ўқитувчилар мобилингини кўллаб-қувватлаш бўйича олий ўқув юртлари ўртасидаги ҳамкорлиқнинг узок муددатли лойиҳаларида иштирок этмоқда. Бу эса Ўзбекистон ва Европа Иттифоқи ўртасидаги муносабатларни мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Матбуот анжуманида журналистлар ўзларини қизиқтирган барча саволларга жавоб олди.

Бобур ОБИДОВ,
ЎЗА мухбири

САЙЛОВ ОЧИҚЛИК АСОСИДА ЎТАДИ

Пойтахтимизнинг Мирзо Улуғбек туманида фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайловига тайёргарлик кўриш ҳамда уни ўтказиш масалаларига бағишланган семинар бўлиб ўтди.

Унда давлат ва жамоат ташкилотлари, сайловни ўтказишга кўмаклашувчи комиссиялар ва ишчи гуруҳлар вакиллари, маҳаллалар фаоллари иштирок этди.

Тадбирда Президентимиз Ислам Каримов раҳнамолигида мамлакатимизда халқимиз фаровонлигини янада юксалтириш, ҳар бир инсоннинг жамият ижтимоий-сиёсий ҳаётидаги фаол иштирокини таъминлаш борасида амалга оширилаётган кенг кўламли ишларнинг депутатлари киритилган ишчи гуруҳлари изчил фаолият юритаётди. Семинарда жорий йил 22 апрелда қабул қилинган янги таҳрирдаги «Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг мазмун-моҳияти ҳамда унинг ижроси доирасида амалга оширилаётган ишлар хусусида сўз юритилди.

Мазкур қонуннинг 17-моддасига мувофиқ, фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) лавозимига номзодлар

органлари бўлиб, улар икки ярим йил муddатга раисини (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчиларини сайлайди.

Ушбу конституциявий қоидадан келиб чиқиб, мамлакатимизда жорий йилнинг ноябрь-декабрь ойларида бўлиб ўтадиган фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари сайловларига тайёргарлик ишлари якунига етказилмоқда. Бу жараёнда сайловни ташкил этиш ҳамда ўтказишга кўмаклашувчи комиссиялар, жойларда таркибига фуқаролар йиғинининг, тегишли ҳудудда жойлашган нодавлат но-тихорат ташкилотлари ва бошқа муассасаларнинг вакиллари, шунингдек, халқ депутатлари туман (шаҳар) кенгашининг депутати киритилган ишчи гуруҳлари изчил фаолият юритаётди.

Семинарда жорий йил 22 апрелда қабул қилинган янги таҳрирдаги «Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг мазмун-моҳияти ҳамда унинг ижроси доирасида амалга оширилаётган ишлар хусусида сўз юритилди.

Мазкур қонуннинг 17-моддасига мувофиқ, фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) лавозимига номзодлар

олий маълумотли, бевосита сайловга қадар камида беш йил тегишли ҳудудда доимий яшайётган, ташкилотчилик қобилиятига, давлат органларида ёки тадбиркорлик ва бошқа ҳўжалик соҳасида иш тажрибасига, аҳоли ўртасида обрў-этиборга эга Ўзбекистон Республикаси фуқаролари бўлиши керак.

Мазкур меъёрлардан келиб чиқиб, жойларда фуқаролар муносиб номзодларини танламоқда. Бунда сайловни ташкил этиш ва ўтказишга масъул бўлган ишчи гуруҳ томонидан қатор ишлар амалга оширилган, хусусан, сайлов билан боғлиқ масалалар юзасидан аҳоли ўртасида тушунтириш ишлари олиб борилгани, фуқаролар вакилларининг йиғилишлари ўтказилгани муҳим аҳамият касб этмоқда.

Тадбирда сайловни қонунга мувофиқ тарзда ташкил этиш ва унинг ҳаққонийлигини таъминлаш, фуқаролар вакилларининг йиғилишларини ўтказиш учун зарур шарт-шaroit яратиш масалалари юзасидан фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайловни ташкил этиш ҳамда ўтказишга кўмаклашувчи комиссиялар зиммасидаги вазифалар белгиланди.

Н.АБДУРАИМОВА,
ЎЗА мухбири

Kuchli davlatdan — kuchli fuqarolik jamiyati sari

Навоий вилояти Кармана туманидаги 21-мактабнинг тажрибали кимё фани ўқитувчиси Дўстмурод Очилов ўзига ажратилган дарс соатлари ва қўшимча машғулотларнинг ҳар дақиқасидан унумли фойдаланишга, ўқувчиларнинг олтинга тенг вақтини беҳуда соловмасликка интилади. Утган ўқув йилида ўқувчиси Шерзод Алиев билимлар беллашувида 88 балл тўплаб, республикада биринчи ўринни эгаллагани ҳам заҳмат-каш муаллимнинг ўтаётган ҳар бир фурсатни тўғри тақсимлаб, маҳорат билан иш юритиши самараси, десак муболаға бўлмайди.

Дарвоқе, кейинги ўн беш йил давомида унинг ўқувчилари фан олимпиадасида муваффақиятли иштирок этиб келмоқда. Уч йилдан бери билимлар беллашувининг республика босқичида ҳам совридорлар сафидан ўрин олишмоқда. Жонкувар устознинг дарсларни мазмун ва шакл жиҳатдан янгилаш таъкид этиш, иқтидорларни кашф этиш борасидаги бой тажрибаси эътиборимизни тортиди.

— Мактабимизнинг замонавий компьютер технологиялари ва ўқув-лаборатория жиҳозлари билан таъминланиши таълим самарадорлигини оширишда қўл келаяпти, — дейди Дўстмурод Очилов. — Кимё фанини амалий машғулотларсиз ўқувчиларга пухта ўргатиб бўлмайди. Дарсларда шундай натижага эришиш мақсадида қирқ-қирқ беш километр олисдаги мактабларгача бориб, зарурий жиҳозлар, реактивлар излаган кезларим ҳеч эсимдан чиқмайди. Бугун эса мавзуларни амалий тарзда тушунириш учун барча мактабларда старли шарт-шароит муҳайё этилган. Фақат виждонан, ўзига талабчанлик билан меҳнат қилиш, вақтдан унумли фойдаланиш ва ўқувчиларнинг зарур даражада билим, кўникма ва маалакаларга эга бўлишига эришиш талаб этилади. Шу билан бирга, ўқув-лаборатория жиҳозларидан фойдаланиб машғулотлар ташкил этишда ўқитувчининг яқин ёрдамчиси бўлган лаборантлар учун малака ошириш курсларини ташкил этиш бугуннинг долзарб вазифасидир. Чунки замонавий жиҳозлар билан ишлаш учун, албатта, илғор билимлар зарур бўлади.

Домла зиёли инсон сифатида нафақат ўзи фаолият юритаётган таълим муассасасида, балки мамлакатимиздаги барча мактабларда кимё

фанини ўқитишнинг сифат ва самарадорлигини ошириш борасида қайгуради. Шу боис дарслик ва ўқув қўлланмалар муаллифлари, Республика таълим маркази мутахассис-

кўнглида янада кўпроқ билишга иштиёқ ортиб бориб. Дарс ва тўғрақ машғулотларида мавзуларни ҳижжалаб ўрганишимиз туфайли ўқувчиларнинг дунёқараши ўсиб, ҳатто дарслик ва қўлланмалардаги айрим хато ва камчиликларни ҳам пайқайдиган бўлишди. Масалан, амалий машғулотлардан бирида «Водород чиқадиган най ёқиб кўрилади...» дейилади. Агар иш шу кўрсатма асосида бажарилса, пробка ичидаги ҳаво билан водород қўшилиб, портлаш рўй бериши ҳақ гап эмас. Фақат найни сувга тушириб, ҳосил бўлган пуфакчаларинигина ёқиб кўриш мумкин. Муаллиф ва мутахассислар билан боғланган ҳолда бунни далиллаб бердик ва ноаниқлик бартараф этилди.

ўғитларини жон қулоғи билан тинглади.

Дўстмурод муаллимнинг ўнлаб шогирдлари бугун бошқа таълим муассасаларида ёшларга кимё фанидан сабоқ бермоқда. Орадаги ма-софа узоқ-яқинлигидан қатъи назар, устоз шогирдлари билан ажойиб ижодий ҳамкорлик муҳитини яратган. Улар йил давомида бир неча бор жамланиб, бир-бирининг дарсларини қўзатишди. Мавзулар доирасида юзлаб тестлар тузилади. Такрор ва такрор амалий машғулотларда ўқувчиларнинг назарий билимлари мустаҳкамланиб, синовдан ўтказилади. Ўзлаштиришидаги бўшлиқлар ҳар бир ўқувчига атаб тутилган дафтарга қайд этилиб, келгусида муаммоларни бартараф

оилада ҳам муайян таълимий муҳитни яратиш давр талаби. Шерзоднинг муваффақияти мисолида масалага ёндашадиган бўлсак, унинг ота-онаси, бобою бувиларигача оилада болаларининг вақтида дам олиши, ўқиши, уй вазибаларини бажариши, синфдан ташқари машғулотларга қатнашига ўзларини масъул санайди. Афсуски, айримлар фарзандининг эртанги кунини учун қўйиладиган пойдеворни фақат моддий бойлигида деб ўйлайди. Лекин ҳаётини тажрибалар ўз вақтида ва тўғри бериладиган таълим-тарбия ўрнини ҳеч нарса боса олмаслигини аллақачон исботлаган.

Инсоният кашф этган олов унинг ўзига катта моддий ва маънавий зиён етказиши мумкин. Эътибор берсангиз, хонадонларда ёнғинларнинг катта қисми одамларнинг кимёвий билимлари саёзлигидан содир бўлади. Масалан, биз ҳар кун ишлатадиган табиий метан газни аслида ҳилсиз. Маълум миқдорда қўланса ҳилли моддалар қўшилмаса, ошхонамиз газга тўлиб қолганини сезмаймиз. Газнинг ёнувчанлик хусусияти шунчалик қучлики, гугуртининг ноҳосдан чақилиши катта фожиаларга сабаб бўлиши мумкин. Бунин билан уй бекалари эса ҳаммаша ҳушёр ва сезир бўлишди — кимёвий билимлар уларни қўллаб кўнгилсизликлардан сақлайди. Шундай экан, фарзандларимиз келажакда қайси касб эгаси бўлишдан қатъи назар, барча фанларни, хусусан, кимё сирларини ҳам мукаммал эгаллашга устозлар ва ота-оналар қўмаклашиши зарур. Зеро, бугун мамлакатимиздаги барча мактабларда фаннинг назарий ва амалий асосларини ўрганиш учун ҳамма имкониятлар бор.

Ойбуви ОЧИЛОВА,
«Ma'rifat» муҳбири

ЎТТИЗ ТҮРТ

ШАНБАНИНГ МЕВАСИ

лари билан яқиндан ҳамкорлик қилиб, ўқув адабиётларини янада мукаммаллаштириш юзасидан ўз тақлиф-мулоҳазаларини билдириб борди.

— Аниқ фанлар бир-бири билан чамбарчас боғлиқ, математикасиз физика оламига қадам қўйиш, бу фандан воқиф бўлмай кимё сирларини ўрганишга киришиш самарасиз, — дейди устоз. — Масалан, Шерзоднинг иқтидорини юзага чиқариш учун тўғрақ машғулотларида математика ва физикага оид билимларини янада бойитишга ҳаракат қилдим. Натижада у еттинчи синфга қалар маълум даражада кимёга оид билимлардан хабардор эди. Биринчи кимё дарсидаёқ унга фаннинг моҳиятини тушунтирадиган материаллар тўпламини бердим. Ўзи қизиққан фаннинг энг содда жумбоқларини еча бошлаган,

Сир эмас, пухта тайёргарлик кўрмаган базми ўқувчилар билимлар беллашувининг юқори босқичларида ҳаяжонга тушиб, ҳатто оддий қоидаларга ҳам эътибор беришмайди. Мисол учун, тажриба олдидан резина қўлқоп кийишни эсдан чиқаришди ёки бунга қайта-қайта уриниб, анча вақт йўқотади. Дўстмурод Очилов беллашувига ҳозирлик чоғида ўқувчиларнинг хавфсизлик қоидаларини ёдлаб олишини эмас, уларни табиий кўникмага айлантиришни талаб қилади. Бу учун эса такрорий машқлар зарур. Хусусан, Шерзод Алиев, амалий тажрибаларни қўя туринг, оддийгина резина қўлқоп кийишни ҳам юзлаб марта машқ қилди. Устозининг ноёб ўқув-лаборатория жиҳозларидан эҳтиёткорлик билан, асраб-авайлаган ҳолда тўғри фойдаланиш лозимлиги ҳақидаги

қилиш чоралари кўрилади. Одатда бундай қўшимча машғулотлар ҳафтанинг шанба кунларига белгиланади. Шерзод Алиевнинг дафтрида ўттиз тўрт ҳафта мобайнида шундай дарслар қайд этилган. Билимлар беллашувига шу тарзда тайёргарлик устознинг шогирди муваффақиятига ишонч ҳосил этишига асос бўлди. Демак, тажрибали ўқитувчи ҳафтасига иқтидорли ўқувчилар билан ишлашга бир-икки соат қўшимча вақт ажратиш, уларни ўз устида мустақил ишлашга тўғри йўналтириш орқалигина юқори натижаларга эришиши мумкин экан.

— Ҳаётимизда кимё кириб бормаган бирор соҳа қолмаган, — дея таъкидлайди муаллим. — Нафақат кимё соҳасини танлаган ёшлар, балки ҳаммамиз уни кунт билан ўрганишимиз керак. Бунинг учун фақат мактабда эмас,

КАСБ МАСЪУЛИЯТИ

Наманган вилояти Тўрақўрғон қишлоқ хўжалиги касб-хунар коллежида соҳанинг беш йўналиши бўйича етук мутахассислар тайёрланмоқда. Бунда таълим маскани педагоглар жамоасининг хизмати катта бўлаётир.

Коллежнинг махсус фан ўқитувчиси Сайдулла Мансуров ана шу жамоанинг фаол аъзоларидан. С.Мансуров инглиз тили ўқитувчилари билан ҳамкорликда «Жаҳон қишлоқ хўжалиги тарихи» қўлланмасини яратган. Унинг ташаббуси билан махсус фанларни ўқитиш жараёни физика, химия, биология машғулотларига уйғун тарзда ташкил этилаётганлиги дарслар самарадорлигини таъминлашга хизмат қилмоқда.

С.Мансуров жорий йил 1 октябрь — Ўқитувчи ва мураббийлар кунини арафасида Президентимизнинг фармони мувофиқ «Шўхрат» медали билан тақдирланди.

Суратда: Тўрақўрғон қишлоқ хўжалиги касб-хунар коллежи махсус фан ўқитувчиси Сайдулла Мансуров ўқувчилари билан.

Ҳотам МАМАДАЛИЕВ (ЎЗА) олган сурат.

Yangiliklarda yurt nafasi

❖ Тошкентда VII Халқаро саноат ярмаркаси ва Кооперация биржаси ўз ишини якунлади.

Унда иштирок этган 1300дан зиёд корхона ва компаниянинг мингдан ортиги кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик корхоналари. Ушбу корхоналар намойиш этган 13 минг турдан ортик маҳсулотнинг икки мингтаси 2012-2013 йилларда ўзлаштирилган янги маҳсулотлар.

Бу галги еттинчи Халқаро саноат ярмаркаси ва Кооперация биржасини 87 минг нафардан зиёд киши келиб кўрди. Германия, Италия, Хиндистон, Буюк Британия, Жанубий Корея, Хитой, Украина, Россия, Туркия каби дунёнинг 55 мамлакатидagi компания ва фирмаларнинг бир минг юз нафарга яқин вакили қатнашди.

Халқаро саноат ярмаркаси ва Кооперация биржаси якунлари, ҳудудий ва тармоқлараро саноат ярмаркаларининг юксак самаралари мамлакатимиз корхоналари ўртасидаги кооперация алоқалари йилдан-йилга кенгайиб, янги мазмун-моҳият билан бойиб бораётганидан далolat беради. Ҳўжалик шартномалари, шу жумладан, экспорт шартномалари ҳамми ҳам ошиб, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик вакилларининг йирик саноат комплекслари вакиллари билан ҳамкорлиги кенгаймоқда. Бу эса, ўз навбатида, иқтисодийётимизни янада юксалтиришга хизмат қилаётди.

❖ Буюк Британия пойтахти Лондон шаҳрида "World Travel Market-2013" халқаро туризм кўргазмаси бошланди. Унда Ўзбекистоннинг сайёҳлик салоҳияти ҳам кенг намойиш этилмоқда.

"World Travel Market-2013" халқаро туризм кўргазмаси Ўзбекистоннинг сайёҳлик соҳасидаги салоҳиятини янада кенгрок намойиш этиш учун яна бир яхши имкониятидир.

1980 йилдан буён ўтказиб келинаётган ушбу нуфузли кўргазма сайёҳлик саноатининг барча замонавий йўналишларини қамраб олган. Унда дунёнинг энг йирик фирма ва компаниялари, машҳур туроператорлар иштирок этади. Бу йилги анжуманда икки юзга яқин мамлакатдан қарийб беш ярим минг компания, йигирма уч мингдан зиёд соҳа вакиллари қатнашмоқда. Спорт, элита, экстремал ва фаол туризм, круиз, меҳмонхона ва ресторан сервиси, инновациялар ва замонавий технологиялар, он-лайн савоҳт, авиаташув каби йўналишлар бўйича сайёҳлик хизматлари намойиш этилмоқда.

"World Travel Market-2013" халқаро сайёҳлик кўргазмасида мамлакатимизнинг "Ўзбектуризм", "Ўзбекистон ҳаво йўллари", "Ўзбекистон темир йўллари" каби компаниялари иштирок этаётди.

Ушбу халқаро кўргазма жаҳон жамоатчилигини мамлакатимиз сайёҳлик саноати имкониятлари билан кенг таништириш, ҳорижий компаниялар билан ҳамкорлик алоқаларини мустаҳкамлаш, икки ва кўп томонлама манфаатли шартномалар тузиш, туризм ривожининг замонавий тенденцияларини аниқлаш, жаҳон сайёҳлик бозоридagi янгиликлар ва ўзгаришлар билан яқиндан танишиш, бу борада ўзаро фикр ва тажриба алмашиш имконини беради.

❖ Жиззах давлат педагогика институтида Зулфия номидаги давлат мукофоти танловининг вилоят босқичи бўлиб ўтди.

Бу йилги танловнинг шаҳар ва туман босқичларида энг юқори натижага эришган 65 нафар қиз танловнинг вилоят босқичида қатнашди. Улар фан, таълим, маданият, адабиёт ва санъат йўналишлари бўйича ўз билимларини синовдан ўтказди.

— Юртбошимиз раҳнамоллигида ёш авлод камолотига қаратилаётган улкан эътибор ўз самараларини бермоқда, — дейди вилоят ҳокимлиги бош мутахассиси Сарвиноз Раупова. — Буни ушбу танлов иштирокчилари сони йилдан-йилга ошиб бораётганида ҳам кўриш мумкин. Энг муҳими, иштирокчилар орасида олис ва чекка қишлоқларда ўқиб, меҳнат қилаётган қизлар кўпчилигини ташкил этади.

Қатнашчиларнинг ижодий, илмий, бадий йўналишлардаги изланишлари махсус комиссия томонидан баҳоланиб, энг истеъдодли қизлар танловнинг мамлакат босқичига йўлланма олди.

❖ Амударё туманининг "Бўстон" овул фуқаролар йиғини ҳудудда "Амударё-метан" масъулияти чекланган жамияти томонидан автомобилларга метан-газ қуйиш шохобчаси қурилиб, фойдаланишга топширилди.

Хориждан келтирилган замонавий ускуналар ўрнатилган шохобча соатига 1,5 минг кубометр газни автомобилларга қуйиш қувватига эга.

— Ҳозирча 40 нафарга яқин аҳоли иш билан таъминланди, — дейди шохобча раҳбари Ш.Матмуратов. — Истиқболда автомобилларга техник хизмат кўрсатиш, мой алмаштириш, газ ускуналарини ўрнатиш, уларни синовдан ўтказиш хизматларини ҳам йўлга қўйишни режалаштирганимиз. Натижада яна қўшимча иш ўринлари яратилади.

ЎЗА ВА МАХСУС МУХБИРЛАРИМИЗ МАТЕРИАЛЛАРИ АСОСИДА ТАЙЁРЛАНДИ

Жамоатчилик кенгаши фаолиятига бағишланди

Миллий матбуот марказида Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги ҳузуридаги Жамоатчилик кенгаши ва Ўзбекистон Журналистлари ижодий уюшмаси ҳамкорлигида «Фуқаролик назорати механизмини шакллантириш, очиклик ва ошкоралик» мавзусида матбуот анжумани ўтказилди.

Тадбирда Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги ҳузуридаги Жамоатчилик кенгаши ҳузурида ташкил этилган комиссиялар томонидан мудофаа ва ҳарбий қурилиш соҳасига оид давлат сёсати юзасидан жамоатчилик фикрини ўрганиш, ҳарбий хизматчилар ва уларнинг оила аъзоларини ижтимоий-

хуқуқий муҳофаза қилиш, маданий-маърифий, ҳарбий-спорт тадбирларини ташкил этиш каби йўналишларда олиб борилаётган ишлар ҳақида кенг маълумот берилди.

Анжуманда таъкидланганидек, Жамоатчилик кенгаши томонидан олий ҳарбий таълим муассасалари ва ҳарбий қисм-

ларда Олий Мажлис Сенати аъзолари ва Қонунчилик палатаси депутатлари, ёзувчи ва шоирлар, маданият ва санъат намояндalari иштирокида мамлакатимиз Қуролли Кучларида амалга оширилаётган иш-лохотларнинг мазмун-моҳиятини тушунтириш, ҳарбий хизматчиларда ватанпарварлик туйғусини кучайтиришга қаратилган қатор маданий-маърифий тадбирлар ўтказилиб келинмоқда.

Бобобек МАХРАМОВ,
"Ma'rifat" мухбири

Она табиатга меҳр меҳнат орқали уйғотилмоқда

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Дастлаб кичик, ўрта ва тайёрлов гуруҳлари тарбиячилари томонидан гулларни парваришлаш, қўшларга озор етказмаслик, тасвирий санъат мавзуларида очик машғулотлар ўтказилди. Услубчи Дибра Раҳматуллаеванинг болаларда расм чизиш қобилиятини ривожлантириш бўйича машғулотда ёш тарбияланувчилар фаоллиги барчанинг диққатини тортиди.

— Боғчамизда мавжуд 13 гуруҳда 320 нафар бола таълим-тарбия олади, — дейди мудира Нилуфар Тилиябекова. — Уларнинг маънавий ва жисмоний кўникмаларини шакллантириш билан бирга экологик саводхонлигини ҳам ошириб бормоқдамиз. Тарбиячи, услубчи ва психологлар ҳар бир машғулотда болаларда она табиатга меҳр уйғотишга ҳаракат қилаётти Уларнинг завқ билан чицаётган расмлари, ясаётган буюмларидан буни англаб олиш қийин эмас.

Тадбир сўнгидa ҳар бир гуруҳ тарбияланувчиларининг ўз боғча опалари билан биргаликда чизган расмлари, пластмасса идиш ва қоғозлардан ясаган ўйинчоқларидан иборат кўргазма намойиш этилди.

Бурҳон РИЗОКУЛОВ олган сурат.

"Зукко китобхон"лар аниқланди

Республика иқтисослаштирилган мусика ва санъат академик лицейида "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати Чилонзор туман кенгаши билан ҳамкорликда аънавий "Зукко китобхон" қўрик-танлови ўтказилди.

Тадбир аввалида Фафур Гулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий йил, "Akademnashr", "Muharif" нашриётлари ҳамкорлигида китоб кўргазмаси ташкил этилди.

Танловда муассасанинг 7-синф ўқувчилари "Тафаккур", "Мезон", "Фикрат" жамоалари-

га бўлинган ҳолда ўзаро беллашдилар.

— Танловни ўтказишдан мақсад ёшларда мутлола маданиятини ошириш, ахборот-коммуникация технологиялари орқали китобхонлиқни тарғиб қилишдан иборат, — дейди она тили ва адабиёт фани ўқитув-

чиси Дилбар Маннопова. — Танлов шартларини муваффақиятли бажарган ўқувчилар китобнинг ҳаёда азиз ҳамроҳ эканини яна бир бор англаб етдилар.

Танлов натижасига кўра, "Тафаккур" жамоаси голибликни кўлга киритди. Ҳомийлар томонидан уларга 5 томлик "Ўзбек тилининг изоҳли лугати" тақдим этилди.

Гулчехра АШУРОВА,
ЎЗМУ талабаси

"Тенг имкониятлар"

болаларни хушнуд этмоқда

"Соғлом авлод учун" халқаро хайрия жағмарасининг Тошкент шаҳар бўлими томонидан Учтепа туманидаги 199-маҳсус мактаб-интернатда хайрия тадбири ўтказилди. Ногирон ва имконияти чекланган болаларга ёзги ва қишки оёқ кийимлари мурувват ёрдами сифатида тўхфа этилди.

Айтиш жоизки, жағмарма йил давомида халқаро ташкилловчилар билан ҳамкорликда "Тенг имкониятлар" лойиҳаси доирасида минтақавий филиаллар ҳамда ҳудудий халқ таълими бошқар-

малари орқали республикамиздаги 19та меҳрибонлик уйи, 102та махсус мактаб-интернат ва 2та болалар шаҳарчаси тарбияланувчиларига, кам таъминланган оила фарзандларига оёқ кийимларини совға қилди.

Бундай хайрия акциялари аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатлами, жумладан, болаларни моддий ва маънавий қўлаб-қувватлашга, уларнинг яхши билим олиб, ҳунар ўрганиб, жамиятда муносиб ўрин топишларига туртки бўлмоқда.

Дилшод КАРИМОВ,
"Ma'rifat" мухбири

Таътил мазмунли ўтмоқда

Айни куз палласи. Янги ўқув йилининг биринчи чораги ҳам тугаб, ўқувчиларни кузги таътилга чорлади. Болаларнинг бўш вақтини мазмунли ва самарали ўтказиш мақсадида умумий ўрта таълим мактабларида таътил кунларига мўлжалланган тадбирлар режаси ишлаб чиқилган.

Эрталабдан Темурийлар тарихи давлат музейи олдида болажонлар тўпланиб турганини кўриб, уларни суҳбатга тортидик. Ҳамза туманидаги 206-умумтаълим мактабининг 2-синф ўқувчилари Дибра Мирзаева ва Ҳасан Аслидинов музейдан олган таассуротлари ҳақида иншо ёзмоқчи эканликларини завқ билан сўзлайди...

— Музейдаги ҳар бир экспонат болажонларни ўша давр руҳини ҳис қилишга ўргатади. Айниқса, бобокалонларимиз кийган либослар ва ҳарбий ас-

лаҳаларни ўқувчиларимиз марокк билан томоша қилишди. Ҳар бир кўргазма ҳақида қизиқarli ҳикоя қилиб берган музей мутахассисларига раҳмат, — дейди 206-мактабининг бошланғич синф ўқувчиси Шахноза Отабоева.

Ўқув йилининг ilk чорагини кўнглидагидай тамомлаган

ўқувчилар ана шундай марокки хордик чиқаришмоқда.

Назokat ХОЛМЕТОВА,
"Ma'rifat" мухбири
Б.РИЗОКУЛОВ олган сурат.

Давлатимиз раҳбари Ислам Каримовнинг "Юксак маънавият — энгилмас куч" асарида таъкидланганидек, бугунги замонда мафкура полигонлари ядро полигонларидан ҳам кўпроқ кучга эга.

Ахборот технологиялари шиддат билан ривожланаётган бугунги кунда мамлакатимизда ёш авлодни Ватанга муҳаббат, юртга садоқат, миллий қадрият ва аъёналаримизга ҳурмат руҳида тарбиялаш давлатимиз сиёсатининг устувор йўналишларидан бири бўлмоқда. Бунинг учун маънавий-маърифий ишлар самарадорлиги оширилиб, "оммавий маданият"нинг салбий оқибатлари кенг тушунтирилмоқда. Таълим муассасаларида замонавий компьютер технологиялари чуқур ўргатилиб, уларнинг «ZiyoNet» тармоғи ҳамда миллий сайтлардан фойдаланиши тақдир этилаётган. Интернет-кафедралар мустақилликларига йигит-қизларга миллимизга ёт беҳаё сайтлар ва зўравонликни тарғиб қилувчи ўйинларнинг ёш авлод онгу тафаккурига таъсирини тушунтириш юзасидан тегишли тавсиялар берилмоқда. Зеро, бугун глобал тармоққа уланган интернет-кафедралар бир пайтнинг ўзида тезкор почта, маълумотлар базаси, дунёдаги турли воқеа ва ҳодисалар ёритилган информация манбаи бўлиш билан бирга, зўравонлик, беҳаёлик каби иллатларни тарғиб қилаётган, ёш авлод онгу шуурига мафкуравий

таълим ўтказадиган турли ўйинлар ўчоғига ҳам айланмоқда.

Сурхондарё вилоятида ҳам ёш авлодни ҳар томонлама баркамол, маънавий соғлом вояга етказиш ва аҳолининг

дейди вилоят халқ таълими бошқармаси бошлиғи ўринбосари Абдулла Тўрабоев. — Лекин айрим ўқувчиларнинг дарсларни суғ ўзлаштираётганига уларнинг турли компьютер хоналари ёки интернет-кафедраларда кўпроқ вақт ўтказиётгани таъсир қилмаётими? Албатта, бундай ёшларни аввало ота-она назорат қилиб, компьютердаги зўравонлик ва бошқа ил-

ми миллий сайтларга боғланмоқда. Замонавий ахборот-ресурс марказлари электрон дарслик ва миллий ўйинлар билан бойитилаётган.

— Тубдан янгиланаётган таълим муассасамизда замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан унумли фойдаланиш учун барча шароит бор, — дейди Термиз давлат университети табиат-география факульте-

Qaror va ijro

узоқ-яқиндаги дўстлари билан хат ёзилади. Он-лайн усулида суҳбат қилиди. Тизимдаги ахборот ресурсларидан фойдаланиб, ўқув машғулотларига тайёргарлик кўради. Баъзан компьютерни очиб, ўйин излайдиган ёшлар ҳам топилади, албатта. Компьютерлардан зўравонликни тарғиб қилувчи ўйинлар олиб ташланган. Беҳаё сайтларга киришнинг олдини оладиган махсус дастур билан таъминланган.

— Замонавий компьютер технологияларидан тўғри мақсадда фойдаланиш дарсларни яхши ўзлаштиришга кўмаклашади, — дейди Термиз иқтисодиёт касб-ҳунар коллежи ўқувчиси Муҳридин Нурманов. — Чунки дарсларга оид маълумотларни интернетдан излаб топиш жуда осон ва қулай бўлиб қолди. Шу мақсадда шаҳардаги интернет-кафедраларда «ZiyoNet» тармоғи хизматидан фойдаланиб турганам.

Чегара билмас ахборот макони ривожланаётган бугунги кунда ёш авлодни компьютер технологияларидан тўғри фойдаланишга ўргатиш миллий қадриятларимизга содиқ, комил фарзандларни вояга етказишда муҳим аҳамият касб этади.

Х. МАМАТРАЙМОВ,
ЎЗА мухбири

АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ВА ЁШЛАР

замонавий компьютер технологияларидан самарали фойдаланишни таъминлашга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Давлатимиз раҳбарининг 2013 йил 27 июнда қабул қилинган миллий ахборот-коммуникация тизимини янада ривожлантириш чоратадбирларига оид қарори бу борадаги ишлар кўламини кенгайтиришда муҳим дастуриламал бўлиб хизмат қилаётган.

— Кўпчилик ота-оналар глобаллашув даврининг маҳсули бўлган интернет-кафедраларни кўз олдига келтирган-да замонавий компьютер технологиялари ва тезкор ахборот алмасувини тасаввур этишга кўникиб қолди, —

латларни ўз ичига олган сайтлар боланинг муррак тафаккурини қалғитиб қўйишни атрофлича тушунтириб бориши лозим.

Компьютер хизматлари кенг ривожланаётган бир пайтда ёшларнинг интернет-кафедралардан тўғри фойдаланишнинг таъминлаш, уларнинг беҳаё сайтлар ёки турли ўйинлар таъсирига тушиб қолишининг олдини олиш ота-оналар ва ўқитувчилар зиммасига масъулиятли вазифа юкляётган. Ўқувчилар, талабалар учун умумтаълим мактаблари, ўрта махсус, касб-ҳунар таълими муассасалари ва олий ўқув юрталари компьютерлар билан жиҳозланиб, мамлакатимизда-

ти талабаси Рўзимурод Бўронов. — Ахборот-ресурс маркази фанларга оид электрон дарсликлар билан таъминланган. Кутубхонада турли бадий китоблар, дарсликлар мавжуд. Машғулотларга тайёргарлик кўриш учун шу ерда яратилган қўлайликлардан фойдаланаман.

Ўзбекистон Республикаси Алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологиялари давлат қўмитаси Сурхондарё вилояти ҳудудий бошқармасидан олинган маълумотларга кўра, воқола фаолият юритаётган махсус лицензияга эга ўн бешта интернет-кафе хизматидан асосан ёшлар фойдаланмоқда. Бу ерга келган йигит-қизлар

СОҲАНИ ЯНГИЛАШ ЙЎЛИДА

Мустақиллик йилларида таълимнинг бошқа турлари қатори олий таълим тизимини ҳам ёндашув ва мезонлар тубдан ўзгарди. Аввало, фан ва техника, иқтисодиёт, ишлаб чиқариш ҳамда бошқа соҳаларнинг реал эҳтиёжи, ҳаёт талаблари, мамлакатимизнинг иқтисодий-ижтимоий ривожланиш истиқболлари асосида юқори малакали мутахассислар тайёрлашнинг замонавий тизими йўлга қўйилди.

Андижон машинасозлик институти ҳам мамлакатимизнинг барча саноат корхоналари, хусусан, республикамизнинг тўнгич автомобилсозлик корхонаси ҳисобланган «GM Uzbekistan» ЕАЖни янада ривожлантириш, юксак салоҳиятли кадрлар билан таъминлаш мақсадида Президентимизнинг 2011 йил 20 майдаги «Олий таълим муассасаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва юқори малакали мутахассислар тайёрлаш сифатини тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори асосида ташкил этилди.

Бугунги кунда ўқув даргоҳида талабалар бакалаврият босқичида «Касбий таълим», «Ер усти транспорт тизимлари ва уларнинг эксплуатацияси», «Иқтисодиёт», «Машинасозлик технологияси ва машинасозлик ишлаб чиқаришнинг жиҳозлаш ва автоматлаштириш», «Технологик машина ва жиҳозлар», «Автомобилсозлик ва тракторсозлик», «Материалшунослик ва янги материаллар технологияси», «Метрология, стандартлаштириш ва маҳсулот сифати менежменти», «Электротехника, электромеханика ва электро-технологиялар» ҳамда «Технологик

жараёнлар ва ишлаб чиқаришнинг автоматлаштириш ва бошқариш йўналишлари бўйича тахсил олишмоқда. «Автомобилсозлик ва тракторсозлик», «Метрология, стандартлаштириш ва сифатни бошқариш», «Машинасозлик технологияси ва жиҳозлар», «Озиқ-овқат саноати машиналари ва агрегатлари» ихтисосликлари бўйича магистрлар тайёрланмоқда. Ушбу таълим муассасасида ўтган йиллар давомида кўпгина ишлар амалга оширилди.

— 2012 йилда Андижон машинасозлик институти Техника университетлари ассоциациясига аъзо бўлди, — дейди маънавият ва маърифат ишлари бўйича проректор Тўлқинжон Каримов. — Шу билан бирга, институт қатор хорижий олий таълим муассасалари билан ўзаро ҳамкорлик шартномаларини тузган. Ушбу ўқув юрталарига ёш профессор-ўқитувчилар ва талабаларни тажриба орттириш учун юбориш, техника йўналишларига оид адабиётлар таъминоти бўйича келишувга эришилди. Олий таълим муассасасида 90 дана компьютер билан жиҳозланган 2та ўқув хонаси профессор-ўқитувчилар ҳамда талабаларнинг ахборот-коммуникация технологиялари ва инглиз тилини ўрганишида асқотмоқда. Ўқув дар-

гоҳида масофавий таълим тизимини ташкил этиш бўйича изланишлар олиб борилаётган.

Институтда машинасозлик ва автомобилсозлик корхоналари учун амалий аҳамиятга эга бўлган илмий-амалий тадқиқотларни рўёбга чиқариш учун замонавий илмий тадқиқот базаси шакллантирилмоқда. Шунингдек, таянч ва турдош олий таълим муассасалари, ишлаб чиқариш корхоналаридан умумтехника ва техника таълим йўналишлари бўйича юқори малакали педагоглар, мутахассислар институт илмий тадқиқот ишларига жалб этилаётган.

Институтнинг комплекс илмий тадқиқот йўналиши — «Машинасозлик корхоналарини модернизация қилиш, техника ва технологик қайта жиҳозлаш ва истиқболли ривожланиш муаммолари» мавзуси доирасида кафедраларда 30дан зиёд йўналишларда илмий изланишлар давом эттирилмоқда. Махсус кафедраларнинг илмий тадқиқот мавзулари тегишли машинасозлик ва бошқа тармоқ соҳалари амалий муаммолари асосида қайта кўриб чиқилди. Янги илмий тадқиқот мавзулари тасдиқланиб, шу асосда фаолият йўлга қўйилди. Институтда 8та илмий мак-

табни шакллантириш учун ҳаракатлар бошлаб юборилган.

Профессор-ўқитувчилар илмий тадқиқот фаолиятида фан, таълим ва ишлаб чиқариш интеграциясини кучайтириш мақсадида инновацион ҳамкорлик ва ҳўжалик шартномаларига жиддий эътибор қаратмоқда. Жумладан, 28та замонавий ишлаб чиқариш корхонаси билан ҳамкорлик алоқалари ўрнатилди ва тегишли шартномалар имзоланди. Шунингдек, институт олимлари томонидан ишларинг чиқариш корхоналарига инжиниринг хизматлари тақдир этилиб, бу борада 3та шартнома лойиҳаси бўйича иш олиб боришмоқда.

Муассасанинг ўқув-услубий таъминотини яхшилашга эришилди. Ҳозирги кунгача профессор-ўқитувчилардан 42 нафари таянч олий таълим муассасаларида, 8 нафари Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги «Истеъдод» жамғармасида малака ошириб, 10 нафари қайта тайёрловдан ўтди, 10 нафари «GM-Uzbekistan» ЕАЖда тажриба оширд.

Таълим даргоҳининг 650 ўринли янги ўқув биноси ва ахборот-ресурс маркази, 250 ўринли технопарк биноларини қуриш мақсадида 2014-2015 йилларга мўлжалланган, қиймати 17,0 млн. АҚШ доллари миқдоридagi лойиҳа-смета ҳужжатлари тайёрланди. Келгуси йили институтнинг машинасозлик факультети биноси ҳамда биринчи талабалар тураржойида қайта таъмирлаш ишларини олиб бориш ҳам режага киририлган.

Орифжон СИДДИКОВ,
«Ma'rifat» мухбири

Aks sado

Ўқитувчи бўлиб ишлаётганимга йигирма йилдан ошди. Доим бир савол ўйлантириб келади: ўқувчиларнинг барчасида зехн, қобилият, қизиқиш бор, лекин нега дарсларга эътибори, ўзлаштириши турлича?

«Ma'rifat» газетасининг 2013 йил 5 октябр 6 сонидagi «Педагог адолати — таълим-тарбиянинг муҳим шарт» мақоласида келтирилган ўқувчи «хар бир ўқувчи сиймосида миллат қиёфасини чизаётганини юрак-юрагидан ҳис қилмоғи» лозимлиги борасидаги фикрлар барча ҳамкасбларимизнинг дидада бўлса эди. Гоҳида ишига юзак ёндашиб, номига дарс ўтадиган ўқитувчилар ҳам учрайди. Машгулотни илгор педагогик технологиялар билан бойитиб, болани фанга қизиқтириш ўрнига дарсликдан ўқиб бериш билан қиёяланадиганлар ҳам бор. Оқибатда ўқувчининг ўқишга ҳарсасласи сўниб, устозига ҳурмати йўқола боради. Ўқитувчи халқнинг боласини ўз фарзандидай кўрсин.

МУАЛЛИМНИНГ
ОЖИЗЛИГИ

«Педагог адолати —
таълим-тарбиянинг
муҳим шарт»,
2013 йил 5 октябр

Мактабларимиз замонавий ўқув-лаборатория жиҳозлари ва техник воситалар билан жиҳозланган. Тўқис шарт-шароитлар самараси, бола қобилиятининг юзага чиқиши ўқитувчи ижодкорлиги, ташаббус ва изланувчанлигига боғлиқ эканини унуттишга ҳеч биримизнинг ҳаққимиз йўқ. Ҳозирги фан-техника ривожланган даврда ноанъанавий педтехнологиялардан кенг фойдаланган ҳолда мазунни соддарок, тушунарли тарзда ифода этиб, ўғил-қизларни фанларга жалб қилиш керак. Ўзим ҳам ўқувчиларни физикага қизиқтириш учун, аввало, дарсни сифати ўтишга интиламан. Қолаверса, қўшимча тўғрақлар ташкил этиб, кундалик ҳаётда ишлатиладиган асбоб-ускуналар ёрдамида физик жараёнларни тушутираман. Болаларга ўз кўзлари билан олдий мосламалар ясашни ўргатиб, иштиёқни янада ошириш мумкинлигига амин бўлдим. Ҳозирги кунда физика-техника йўналишини танлаб, шу соҳада фаоллаёт кўрсатаётган шогирдларим миннатдорлик билдирганида, байрамларда табриклаганида, ўқитувчиларни танлаганимга шукроналар айтаман! «Дарс — муқаддас» иборасининг туб мазмунини англаб, шунга мос ишлашга, яшашга, ўқувчиларим ҳурматини оқлашга рағбатим ортади.

Ўқитувчи дарслик ва ўқувчи орасида фақат воситачи бўлиб қолмай, уни тафаккурга қорлайдиган, билим олишга истак уйғотадиган маҳоратли психолог бўлмоғи керак. Дарс жараёнида асабийлашиб, бақир-чақир ўқитувчининг айнаи вазиятдаги педагогик оқилигидандир. Дарс давомида самимиyyat ва хушқайфият ижодий фаоллик бaxш этади, ўқувчи ҳам, ўқитувчи ҳам чарчамайди. Самарали дарс ўтишни қатъий мақсад қилган педагог ҳар қандай шароитда ҳам бунга имкон топади. Ўқувчиларни ўзига ром қилсагина, мазунни тушутира олади. Бу эса ўқитувчидан ҳаммага тенг кўз билан қарашни талаб этади.

Гулбуви ЭШНАЗАРОВА,
Самарқанд шаҳридаги 54-мактаб
ўқитувчиси,
Халқ таълими аълоҳиси

ЯХШИЛАР ИЧРА ЭНГ ЯХШИСИ

ёхуд синф сардори қандай танланади?

Еттинчи синфда ўқирдик. Синф сардоримиз тенгдошларига ўрناк бўлиш ўрнига кўп дарс қолдираётгани, натижада ўзлаштириш кўрсаткичи пасайиб кетгани сабабли ўқитувчимиз бу «вазифа»га муносиб бир неча ўқувчи номзодини келтирди. Шу кундан фаоллашган сардор номзодлар билан зимдан рақобат қила бошлади. Ўз устиди ишлаб, бир ҳафтада олдинги мақомини тиклаб олди: дарсга ҳаммадан аввал келиб, охири кетадиган, бизни дарсларда фаол иштирок этишга ундайдиган бўлди. Ижобий ўзгаришни сезган синф раҳбаримиз уни ўз ўрнида қолдирди. Чунки бошқа ўқувчилар фаол ва ҳаракатчанликка ўзини у қадар намоён этолмаган эди. Кейинчалик ўйлаб кўрсан, бу устозимизнинг синфдаги энг намунали ўқувчи — сардори фаоллаштириш усули экан.

Ҳар бир ўқитувчи синф сардорини

танлашда ўз услубига эга. Кимдир аълочи ўқувчини етакчиликка муносиб кўрса, бошқаси жамоат ишларидаги фаоллигига эътибор қаратади.

— Сардори тайинлашда ўқувчиларни ҳар жиҳатдан ўрганиб кўраман, — дейди Оқдарё туманидаги 45-ихтисослаштирилган давлат умумтаълим мактабининг она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси Шохиста Очилова. — Фикримча, у ўқинишда, жамоат тадбирлари ва спортда ҳам бошқаларга ўрناк бўлиши, масъулиятни ҳис этиб туриши керак. Аслида ҳам, фанларни яхши ўзлаштирадиган, намунали хулқ-атвори билан ажралиб турадиган, лидер ўғил-қизлар сардорликка лойиқдир.

Одатда кўпчилик педагоглар синф етакчисини йилда бир бор — ўқув йили аввалида тайинлайди. У ўз вазифасини қай даражада урдалай олишидан қатъи назар, бу масалага бошқа қай-

тилмайди. Айрим ўқитувчилар эса хулқий ёмонлашгани, давомати пасайгани ёки бошқа сабаблар туфайли сустлашгани учун сардорни тез-тез алмаштириб туришни маъқул кўради. Етакчиликка ўғил бола афзалми ё қиз бола, деган савол ҳам синф раҳбарлари орасида муҳокамага сабаб бўлади. Тажрибали устозлар фикрича, ҳар иккисининг ҳам кўрсаткичлари тенг бўлганда сардорликка ўғил бола мос-роқдир.

— Ўқишда бироз сусткашлик сезсам, жамоатчилик ишларида қанчалик фаол бўлишига қарамай сардорни алмаштириш ҳақида ўйлаб кўраман, — дейди Жиззах шаҳридаги 23-мактабининг бошланғич синф ўқитувчиси Барногул Мавлонова. — Шу боис танлашда адашмаслик учун яхши ўқийдиган, бошқаларга ўрناк бўладиганларни йил бошида бир неча ҳафта кузатаман. Биринчи ва иккинчи синфларда бу номга муносиб ўқувчини ўзим белгиланман, учинчи, тўртинчи синфларда болалар фикрини ҳам инобатга оламан. Сардорнинг етакчилик қобилиятини юзага чиқариш, ўз вазифаларига масъулиятини қучайтириш учун мунтазам назорат қилиб бораман.

Умуман олганда, сардор ҳам олдий ўқувчи. Унинг синфдаги вазифалари пухта билим олишдан ташқари тенгдошларини аҳилликка ундаш, фаоллаштириш, ҳафта давомида ўқувчиларнинг дарслардаги иштироки, давомати ҳақида синф раҳбарига маълумот бериш, синф мавқеи ва кўрсаткичларини яхшилашга бошчилик қилиш каби ташкилий ишлардан иборат. У буларга қалбик қўлмасдан мазунларни ўзлаштиришни ҳам урдалаш зарур.

Райхона ОЧИЛОВА,
ЎзДЖТУ талабаси

ЎЙНАБ ЎРГАНМИЗ

кичик мактаб ёшидаги ўқувчиларга чет тилларни ўргатишда
таълимиy ўйинларнинг аҳамияти

Президентимизнинг «Чет тилларни ўргатиш тизими янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорига асосан умумтаълим мактабларида чет тилларни 1-синфдан бошлаб ўқитиш йўлга қўйилди. Жараёнда ҳар бир педагог ўқитиш методикасини яхши билиш билан бирга, кичик мактаб ёшидаги ўқувчиларнинг психологик хусусиятларини ҳам ҳисобга олиши лозим. Дарсда кўпроқ ўйинлардан фойдаланиш ўқувчи хотирасининг мустаҳкамланишига, диққатни жамлаш ҳамда мустақил фикрлаш кўникмасининг шаклланишига хизмат қилади.

Эшитиш машқлари ўқувчиларни бир марта айтилган сўзнинг маъносини тушуниб, тақдим этилаётган ахборотдан асосий маънони англаб олишга, тинглаб ёдда сақлашга ўргатади. Бундай машқларни расмларсиз, олдиндан тайёрланган саволларсиз матнни ўқиб бериш орқали ҳам ўқатиш мумкин. Ўқитувчи матнни оддий темда ўқийди, ўқувчилар тинглайди. Ҳар бир иштирокчидан ёдда сақлаб қолиш лозим бўлган сўзларни ёзиб олиш сўралади. Сўнг ўқувчилар ана шу сўзлар ёрдамида матнни гапириб беришади. Мазмунни аниқ ифода қилиш иштирокчи қобилити бўлади. Ёки бошқача йўл ҳам тутиш мумкин. Матн тинглангандан сўнг мазмунни саҳналаштирилади. Бунда ўқувчи нафақат тинглаб тушуниш қобилиятини, балки актёрлик маҳоратини ҳам намоёйиш этади. Бола ўзини ҳам шахс, ҳам жамоа аъзоси сифатида ҳис этади. Гарчи тинглаб-тушунишга доир умумий машқлар мавжуд бўлмасада, ҳоҳлаган ўйин ёки матнни ўйин-машққа айлантириш осон. Бунинг учун мусабақа муҳитини яратиш, топшириқларнинг ранг-баранглигига эътибор қаратиш лозим. Асосийси, жараён ўқувчига тушунарли бўлиши керак. Қуйида ўйин-машқлардан айримларини келтириб ўтамиз.

Ким рақамларни яхшироқ билиди? Ўқувчилар гуруҳларга бўлинади. Ҳар бир гуруҳдан бир иштирокчи доскага чиқади. Ўқитувчи рақам айтиди, ўқувчи уни доскадан қидириб топиб, рангли бўр ёрдамида айлана ичига олади. Қайси гуруҳ кўп рақамни айланга олса, уша ғолиб бўлади.

Ҳайвонлар тўғрисида топишмоқлар. Бунда ўқитувчи топишмоқлар айтиди, ўқувчилар эса жавобини топади. Масалан:

1. It is a domestic animal. It likes fish. (a cat)
2. It is a wild animal. It likes bananas. (a monkey)
3. It is very big and grey. (an elephant)
4. This animal likes grass. It is a domestic animal. It gives us milk. (a cow)

Ҳар бир тўғри жавоб учун гуруҳлар бир балл билан баҳоланади.

Кувноқ расмлар. Ўқувчилар бирин-кетин доскага чиқиб, бирор ҳайвон расмини чизадилар. Ўқитувчи тана аъзоларини айтиб туради:

1. Draw a head, please.
2. Draw a body, please.
3. Draw a tail, please...

Агар чизилган расм айтилган ҳайвонга ўхшаса, гуруҳга 5 балл бериледи.

Қарсақ ўйини. Синф ўқувчилари гуруҳларга бўлинади. Ҳар бир гуруҳ доира шаклида туриб олади. Ўқитувчи марказда жойлашади. У хонаки ва ёввойи ҳайвонлар номини аралаш ҳолда айтиди. Болалар ёввойи ҳайвон номини эшитганда бир марта, хонаки ҳайвон номини эшитганда эса икки марта қарсақ қилишади. Ким адашса, ўйиндан четлаштирилади. Қайси гуруҳда кўп иштирокчи қолса, ғолиб саналади.

Бу ўйинлар ҳам таълимиy, ҳам тарбиявий аҳамиятга эга бўлиб, тинглаб тушуниш қобилиятини ривожлантириш билан бирга, жамоа бўлиб ишлаш кўникмасини ҳам шакллантиради. Айниқса, бошланғич синфда чет тилини ўргатишда таълимиy ўйинлардан фойдаланиш ўғил-қизларда иштиёқни қучайтириб, ўзаро мулоқот муҳитини вужудга келтиради. Энг муҳими, дарсда ўқитувчи эмас, ўқувчи марказий ўринга чиқади.

Манзура РАСУЛОВА,
Ўзбекистон педагогика фанлари
илмий тадқиқот институти катта илмий ходими,
изланувчиси

Амалдаги талабларга кўра, мактабгача таълим муассасаларида фаолият юритаётган педагоглар ҳар уч йилда малака ошириш лозим. МТМ ходимлари бир ойлик курсда соҳага доир янгиликлар, ўзгаришлар, методик инновацияларни ўрганиб, кейин боғчадаги машғулотларида қўллашди. Хўш, мактабгача таълим муассасаларига аввалгидек оддийгина «болалар боғчаси» сифатида қаралмасдан, балки ном ва мақом ўзгаришига мувофиқ таълимий юктамалари ҳам ортиб бораётган, болаларни ақлий, жисмоний ва руҳий жиҳатдан мактабга тўлақонли тайёрлаш вазифаси қўйлаётган бугунги кунда малака ошириш МТМ ходими учун аънавий талабми ёки замонавий эҳтиёж?

МАЛАКА ОШИРИШ

тарбиячилар учун аънавий талабми ёки замонавий эҳтиёж?

— Бундан ўн йиллар муқаддам мудираларга курслар якунида «Қандай янгиликлар ўргандингиз ва уларнинг қайси бирини муассасангизда қўлламоқчисиз?» деган саволни берсак, кўрганларини қишлоқ жойлардаги боғчаларда жорий қилиш имкони йўқлигини айтишарди, — дейди Мактабгача таълим муассасалари ходимларининг малакасини ошириш республика ўқув-методика маркази директори Малоҳат Аъзамова. — Ҳозир эса якуний сўровномалар тингловчиларнинг кўплай ташаббус ва таклифлари билан тўлдирилди. Бугун мактабгача таълим муассасалари фаолиятини такомиллаштириш, моддий-техник базасини мустаҳкамлашга алоҳида эътибор қаратилмоқдаки, яратилаётган шарт-шароитлар янгидан-янги фояларни амалиётга татбиқ этиш учун имкон бераётди.

Марказнинг педагогик кенгаши Халқ таълими вазирлигининг «Педагог кадрлари қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида»ги буйруғи асосида барча худудлардаги мактабгача таълим мутахассислари иштирокида тингловчиларнинг курсдан кейинги фаолиятини ноънавий тарзда ўрганмоқда. Замонавий методикаларни амалиётга самарали татбиқ этаётган МТМ ходимлари аниқлаиб, бошқа ҳамкасблари билан тажриба алмашишга жалб этилади. Хусусан, Тошкент вилояти ва пойтахтимизнинг собиқ тингловчилари «Мактабгача таълим муассасаларида ижодий муҳитни ривожлантириш» ва «Мактабгача таълим муассасаларида услубий бирлашмалар фаолиятини такомиллаштириш» мавзуларида ўқув-семинарлар ташкил этилди.

Республика ўқув-методика марказида асосан МТМ раҳбарларининг малакасини оширилади. Вилоятлардаги педагог кадрлари қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институтларида эса тарбиячилар маҳоратини чархлайди. Қашқадарё вилояти ПҚКТМО институтининг мактабгача таълим муассасалари тарбиячилари малака ошириш курсларида

ўзига хос тажриба йўлга қўйилган. Тингловчиларнинг малака ошириш дастури ва курсдан кейинги фаолият дастурини юритиш ташкил этилган. Яъни, курсга янги келган тарбиячи дастлаб ўз фаолиятида учрайдиган муаммо ва қизиқишлари асосида малака ошириш дастурини яратди. Шу орқали тингловчиларнинг эҳтиёжлари ўрганилиб, ўқув-мавзу режага тегишли ўзгаришлар киритилади. Курсдан кейинги фаолият дастури эса кейинги уч йил учун истиқбол режа сифатида тузиб олинади.

— Тингловчиларнинг курсдан кейинги фаолият дастури тахлил қилинганда Қарши шаҳридаги 6-МТМ тарбиячилари Г.Хидирова, Р.Болтаева, Д.Қамолова, Д.Аҳмедова ўз дастури асосида белгиланган вазифаларни бажариб, таълим жараёнида сезиларли ўзгаришларга эришгани маълум бўлди, — дейди институт катта ўқитувчиси Сайёра Турдиева. — Уларнинг давлат талаблари ва «Болажон» дастури асосидаги билимлари курсга келишдан олдин 45-55 фоизни ташкил этган эди, курсдан кейинги ўзлаштириш 78-89 фоизга кўтарилди. Болалар билан ўтказилган савол-жавобли тестларда ҳам самарадорлик ошгани аниқланди. Яъни, тарбиячилар курсга келишдан олдин ўзлаштириш 56-60 фоиз бўлса, курсдан кейин бу кўрсаткич 76-78 фоизни ташкил этди.

Албатта, малака ошириш тизимида ҳам янгича ўқитиш усуллари қўлланилаётгани қувонарли. Мактабгача таълим мазмунини такомиллаштириш, илғор технологияларни амалда кенг қўллаш, болаларни мактаб таълимига тайёрлашнинг сифат даражасини оширишда кадрлар салоҳияти муҳим аҳамият касб этди. Бу борада энг оптимал ечим сифатида малака ошириш курслари мазмунини янада бойитиш масаласини кўрсатиш мумкин. Тошкент шаҳар ПҚКТМО институтиди ҳар йили ўртача минг нафар тарбиячи ўз касбий маҳоратини оширади. Замонавий педагогик технологиялар, соҳадаги ютуқларни ўрганиш баробарида тар-

биячиларда мустақил ишлаш кўникмалари ривожлантирилаяпти. Бу борада институт ахборот-ресурс марказидаги бой методик манбалар жуда асқотмоқда. Тингловчилардан олинган кириш тести натижаларига кўра ўқув режа мазмунини қайта қўриб чиқилиб, эҳтиёж сезилган йўналишларда кенгрок билим бериш белгиланади. Курсда тарбиячиларга мутахассисларга доир билим ва кўникмалар асосан ахборот-коммуникация технологиялари асосида берилади. МТМ ходимлари бир ойлик тахсил якунида яна бир бор синовдан ўтказилиб, натижаларга кўра мустақил иш режалари мазмунини шакллантирилади, навбатдаги малака оширишига келгунгача чуқур ишланадиган йўналишлар танланади.

— Собиқ тингловчиларнинг малака оширишдан кейинги мустақил фаолияти институт жамоасининг доимий диққат марказида бўлади, — дейди «Мактабгача, бошланғич ва махсус таълим» кафедраси катта ўқитувчиси Зухра Файзиёва. — Тингловчиларга шахсий иш режаларини шакллантириш, методик адабиётларни танлаш, гуруҳда ўтказиладиган ўйинли машғулотлар ишланмасини тузиш, тарқатмалар ва кўргазма материалларни тайёрлаш, илғор иш тажрибаларини умумлаштириш каби йўналишларда маслаҳат ва тавсиялар орқали ёрдам берилади. Институт кутубхонасида ишлаш, мактабгача таълим муассасаларида ташкил этиладиган семинар ва конференцияларда иштирок этиш ҳамда мустақил иш юзасидан ижодий ҳисоботлар тайёрлашда ҳам кўмаклашамиз. Тарбиячилар ўртасида ижодкорликка асосланган рақобат муҳитини яратиш мақсадида «Энг оригинал ўйинчоқ», «Энг шинам айвонча», «Энг намунали табиат бурчаги», «Менинг севимли эртагим» каби танловлар эълон қилганмиз. Натижада тингловчиларимиз ўз жамоаларида ўтказиладиган педагогик кенгаш, семинар машғулотларининг фаол иштирокчиларига айланаёпти. Туманларда ташкил этиладиган услубий бирлашмаларнинг аъзоси сифатида методиканинг аниқ бир йўна-

лишини танлаб, чуқур изланиш олиб боришмоқда. Жумладан, Олмазор туманидаги 20-МТМ тарбиячиси Д.Насимова, 26-МТМ тарбиячиси Д.Қўзиёва «Йилнинг энг яхши тарбиячиси» кўрик-танловида қатнашиб, юқори ўринларни эгаллади. 106-МТМ тарбиячилари Дилфуза Усмонова ва Гулзода Иноғомованинг тарбиявий ишлар мазмунини, болаларнинг ўзлаштиришидаги ижодий ўзгаришлардан ота-оналар ҳам мамнун. 229-МТМ тарбиячиси Каромат Беғалимова ва 233-МТМ тарбиячиси Гулнора Яхёева эса тўғрақ машғулотларини қизиқарли тарзда ташкил этишга эришган. Шуниси диққатга сазоворки, собиқ тингловчиларимиз малака ошириш жараёнида тўлақон тажрибаларини умумлаштиришга ҳам эришдилар. Жумладан, Юнусобод туманидаги 47-МТМ тарбиячиси Н.Асилова «Болалар фаолиятининг турли кўринишларида экологик таълим бериш» мавзусида, Олмазор туманидаги 551-МТМ тарбиячиси А.Ҳакимова «Нутқ ўстириш машғулотларида ноънавий иш усуллари қўллаш» мавзусида, 91-МТМ тарбиячиси Ф.Қодирова «Ривожлантирувчи муҳитнинг бола билим-малакасига таъсири» мавзусида илғор тажрибаларни жамлади. Мазкур ишлар кенг жамоатчилик эътиборига ҳавола этилиб, амалиётчиларнинг фикр-мулоҳазалари олинди. Институт ходимлари собиқ тингловчилар билан мунтазам ҳамкорлик олиб бориб, арзирли тажрибаларни умумлаштириш мақсадида методик қўлланма яратдилар.

Мактабгача таълим ходимлари малака ошириш тизимида ҳам аънавий усуллар билан бир қаторда педагоглар учун теzkор ва қулай, самарали ва замонавий тарздаги муқобил вариантлар оммалашаяпти. Қуруқ маъруза билан чекланиш ўзини оқламаслигини профессор-ўқитувчилар аллақачон тушуниб етишган. МТМ ходимлари ҳам малака оширишга аввалгидек даврий мажбурийат юзасидан ёки белгиланган режани бажариш учунгина бормаяптилар. Аксинча, методик кўмакка ташна бўлиб, фаолиятига зарур маълумотлар базасини бойитиш ва маҳоратини ошириш мақсадида курсларга қатнамоқдалар. Таъбир жоиз бўлса, малака ошириш бугунги тарбиячилар учун табиий эҳтиёжга айланиб улғурди.

Насиба ЭРХОНОВА,
«Ma'rifat» муҳбири

Ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари педагог ходимлари меҳнатини меъёрлаштириш фан ўқитувчисининг шахсий йиллик иш режасига асосланган. Унинг негизини эса ўқув(аудитория дарс соати) ва педагогик юклама ташкил этади. Йиллик иш режада одатда бажарилиши зарур бўлган ўқув, ўқув-методик, илмий ва илмий-методик, ташкилий-услубий, ташкилий-педагогик ҳамда маънавий-маърифий ишлар учун зарур бўлган иш вақти сарфи ва улар рўйхати акс этади.

Ўқитувчиларнинг йиллик иш режаси бир йилдаги 1540 соат миқдоридagi иш вақтининг жамланган ҳисобидан келиб чиқади. Педагогик юклама ўқув юкласидан 0,925 коэффицент кўлланиши билан белгиланган пропорционал мослашувда аниқланади. Ўқитувчининг ойига аудитория (дарс) соатлари 80 соат деб белгиланган бўлса, бунда унинг педагогик юкласи 74 соат(80x0,925=74)ни ташкил этади. Демак, ўқитувчининг умумий юкласи 154 соат (80 + 74 = 154). Ми-сол учун, 154 соат ойлик юклагага эга бўлган тарих фани ўқитувчиси 6 соат ҳажмдаги ташкилий педагогик фаолият бўйича бир қатор иш турларини бажармади (услубий кенгашларда, семинар ва мажлис-ларда иштирок этмаган). Мазкур фаолиятнинг бажарилмаганлиги ойлик юкламанинг камайишига (154-6=148) олиб келади.

Йиллик иш режаларининг бажарилишини назорат қилиш ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаси раҳбари зиммасида. Шахсий йиллик иш режани ишлаб чиқишда ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаси раҳбарияти ўқитувчининг ўқув юкласи соатлари ҳажмининг умумий белгиланган нормативларга нисбатан камай-тириши ёки кўпайтириши мумкин. Бунда ўқув юкласининг белгиланган нормативларига тузатиш киритиш ҳажми Ўрта махсус, касб-хунар таълими маркази томонидан тасдиқланган намунавий режага нисбатан 30 фоиздан ошмаслиги лозим.

Йиллик иш юкламаларидаги иш турларини режалаштириш.

Ўқитувчининг дарсдан ташқари ҳар кунлик таълим-тарбия соҳасида олиб борган ишлари педагогик юклама иш турларини ташкил этади. Масалан, ўқитувчи дарс ўтиш билан бирга дарсга тайёргарлик қўриш учун маъруза матнларини тайёрлайди, тўғарак машғулотлари ташкил этади, педагогик кенгаш йиғилишларида қатнашади, навбатчилик қилади, иқтидорли ўқувчилар билан иш олиб боради ва ҳоказолар. Ҳар бир фан ўқитувчиси педагогик юкламаларни бажариш учун иш турларини танлаб, ўз йиллик иш юкласини тузади. Бажарилган ишлар ҳисобот журналида қайд этиб борилади. Ўқитувчи ўзининг имкониятлари ва ўқув муассасасида таълим олаётган ўқувчиларнинг билим савияси ва қизиқишларини билган ҳолда иш турларини танлаб олиши керак. Шу тариқа ўқитувчи ўзига белгиланган дарс соатига мос келадиган педагогик юкламани бажаради.

тайёрлаш (2 соат), интернет тармоғидан фойдаланиш(1соат), ётоқхонада ўқувчилар билан тарбиявий ишлар олиб бориш (1 соат) мумкин. Педагогик юкламада кўрсатиб ўтилган иш турларининг ҳар бири алоҳида асосланган бўлиши керак.

Режалаштирилган иш турлари ва уларга ажратилган вақт меъёри (соатлар ҳисобида).

1. Ўқув ишлари.

1.1. Фан тўғаракларида иш олиб бориш (40 соат).

Режа бўйича тўғарак машғулотлари учун бир ўқув йилида 40 соат вақт ажратилган. Академик лицей 1-, 2-, 3-босқичларининг ҳар бирида алоҳида фан тўғараклари ташкил этилади. Масалан, 3-босқичда физика фанидан ўқувчиларни олий ўқув юртларига тайёрлаш учун фан тўғараклари ташкил этиш мумкин. Тўғаракларнинг йиллик тақвимий-мавзули иш режаси кафедра йиғилишида қўриб чиқилиб, тасдиқланади ва иш жараёнига тавсия этилади. Фан тўғаракларида иштирок этувчи ўқувчилар журнал-

дафтарга ёки бир неча вараққа ёзилади. Ўқувчилар томонидан топширилган лаборатория ишлари ҳисоботини ўқитувчи текшириб, баҳолайди.

1.4. Очiq дарслар ўтиш (20 соат).

Очiq дарслар тасдиқланган жадвал асосида амалга оширилади. 1 академик соат очiq дарс учун 5 соат вақт ажратилади. Ҳар бир академик соат учун 5 соат тайёргарлик қўрилади. Очiq дарс илгор педагогик технологиялар асосида қўғазмалли тарзда ташкил этилади. Очiq дарс конспектида мавзу кенг қамровли ёритилади. Ўқув йилида 20 соатдан кўп ўтилмайди.

1.5. Давлат аттестация комиссияси (ДАК) ишида қатнашиш (12 соат).

Ўқитувчи ўқувчилар аттестациядан ўтадиган пайтда давлат аттестация комиссияси ишида иштирок этади. Ишлаб чиқариш амалиётига, диплом ишларига раҳбарлик қилади, консультация ва тақриз бериб, ҳисоботларни қабул қилади. Ҳар бир ДАК аъзосига битта

Ўқитувчи лаборатория жиҳозларидан фойдаланиб, бошқа янги лаборатория ишини йўлга қўйиши лозим. Бу таълим муассасасининг педагогик кенгаши қарорига биноан амалга оширилади. Лаборатория ишига ёзилган услубий ишланма таълим муассасасининг педагогик кенгашида тасдиқланиб, ўқув жараёнига жорий этилган бўлиши лозим.

2.3. Ўқувчиларни фанлар олимпиадаси, танлов, конференцияларга тайёрлаш. Иқтидорли ўқувчилар билан ишлаш (20 соат).

Махсус дастур асосида тақвимий-мавзули режа тузилади. Дастур кафедра йиғилишларида қўриб чиқилиб, фойдаланишга тавсия этилади. Академик лицей директорининг ўқув ишлари бўйича ўринбосари томонидан тасдиқланади.

1-, 2-, 3-босқичларда таълим олаётганлар орасидан иқтидорли ўқувчилар танлаб олинади. Дастур бўйича ўқувчиларнинг қобилияти, салоҳияти ва иқтидори ривожлантириб борилади. "Иқтидорли бола-

O'qituvchiga yordam

бир босма табоғи учун 30 соат ажратилади.

2.7. Интернет тармоғидан таълим жараёнида фойдаланиш (10 соат).

Коллеж ва академик лицейлар "ZiyoNET" ахборот-таълим порталига уланган бўлиб, ўқитувчилар таълим порталидаги маълумотлардан фойдаланиши талаб этилади. Интернет тармоғига улашиб, хорижий давлатларда ўтказиладиган олимпиадалар билан танишадилар, ўқитувчи ўзига керакли китобларни олади, хорижий давлатларда ўтказилган олимпиада масалаларининг ечимларини ўрганиб, билим савиясини оширади.

2.8. Ўқув қўғазмалар тайёрлаш (10 соат).

Ўқитувчи шу 10 соат давомида назарий дарсларни ўтиш учун ўқув қўғазмалар тайёрлайди. Тайёрланган ўқув қўғазмалар кафедрада рўйхатга олинади.

2.9. Илмий мақола, маъруза-

Бир ўқитувчининг ўзи ҳамма иш турини бажара олмайди. Баъзи иш турлари Ўрта махсус касб-хунар таълими маркази (ЎМКХТМ) режаси, шартномаси ва топшириғига биноан бажарилади. Докторлик диссертациясини химоя қилмоқчи бўлган ўқитувчи ўзининг педагогик юкласига шу иш турини (Докторлик диссертациясини химоя қилиш) киритиши мумкин. Агар ўқитувчи ўқув қўғазмалар ва дарсликлар чиқарса, педагогик юкласига шу иш турини киритса бўлади. Бошқа иш турларини ҳам шундай изоҳлаш мумкин.

3. Ташкилий-услубий ва ташкилий-педагогик ишлар.

3.1. Ўзaro дарсларга кириш ва ёзма расмийлаштирилган ҳолда таҳлил уюштириш (24 соат).

Битта дарс таҳлили учун 2 соат вақт ажратилади. Ўзaro дарсларга кириш жадвал асосида амалга оширилади. Ўқитувчиларнинг тажриба ва маҳоратини оширишда дарс таҳлилининг аҳамияти бекиёсдир. Таҳлилга кирган ўқитувчи дарсини ўтган ўқитувчига маслаҳат ва тавсияларини беради. Назарий ва амалий дарслар таҳлилини ўқитувчи ўзининг дарс таҳлили дафтарига ёзиб боради.

3.2. Фан ойликларини ўтказиш (5 соат).

Фан ойлиги мобайнида ўқитувчилар белгиланган режа асосида ишларни амалга ошириши лозим. Аниқ фанлар кафедраси йиғилишида, масалан, физика фани ойлигини юқори савияда, мазмунли ўтказиш учун чора-тадбирлар белгилади. Академик лицейда фан ойлигини намунали ўтказиш учун деворий газеталар, лавҳалар ва тадбирлар режаси махсус ажратилган жойга осиб қўйилади. Ўқитувчилар фан ойликларини ўтказиш даврида ўқувчиларнинг руҳий ҳолатини зийраклик билан кuzатиб бориши ва уларда ўз кучига ишонишдек муҳим хусусиятларнинг шаклланишига эришмоғи лозим. Фан ойлиги юқори савияда ўтказилиши натижасида ўқувчиларнинг билим савияси ва ўқитувчиларнинг дарс бериш маҳорати ошишига эришилади.

Битта дарс таҳлили учун 2 соат вақт ажратилади. Ўзaro дарсларга кириш жадвал асосида амалга оширилади. Ўқитувчиларнинг тажриба ва маҳоратини оширишда дарс таҳлилининг аҳамияти бекиёсдир. Таҳлилга кирган ўқитувчи дарсини ўтган ўқитувчига маслаҳат ва тавсияларини беради. Назарий ва амалий дарслар таҳлилини ўқитувчи ўзининг дарс таҳлили дафтарига ёзиб боради.

3.3. Фан ойликларини ўтказиш (5 соат).

Фан ойлиги мобайнида ўқитувчилар белгиланган режа асосида ишларни амалга ошириши лозим. Аниқ фанлар кафедраси йиғилишида, масалан, физика фани ойлигини юқори савияда, мазмунли ўтказиш учун чора-тадбирлар белгилади. Академик лицейда фан ойлигини намунали ўтказиш учун деворий газеталар, лавҳалар ва тадбирлар режаси махсус ажратилган жойга осиб қўйилади. Ўқитувчилар фан ойликларини ўтказиш даврида ўқувчиларнинг руҳий ҳолатини зийраклик билан кuzатиб бориши ва уларда ўз кучига ишонишдек муҳим хусусиятларнинг шаклланишига эришмоғи лозим. Фан ойлиги юқори савияда ўтказилиши натижасида ўқувчиларнинг билим савияси ва ўқитувчиларнинг дарс бериш маҳорати ошишига эришилади.

Ўқитувчининг умумий ўқув юкласини юритиш бўйича жорий ўқув йилига мўлжалланган ҳужжатлар ойма-ой тўплаб борилади. Педагогик юкламада кўрсатилган иш турларининг намунали йўлга қўйилиши таълим сифати ва дарсдан ташқари тадбирларни юқори савияда ўтказишга шароит яратади.

Исроил ЖўРАЕВ, Бухоро муҳандислик-технология институтининг 2-Қоровулбозор академик лицейининг "Аниқ фанлар кафедраси" мудирини, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси, 2-даражали "Соғлом авлод учун" ордени соҳиби

ПЕДАГОГИК ЮКЛАМА

уни бажаришда ҳам ижодий ёндашув талаб этилади

да қайд этиб борилади ва ҳар ойда ўтказилган машғулотлар алоҳида журналга ёзилиб, имзо қўйилади.

1.2. Ўқув рейтинг ишларини текшириш (ОН, ЯН) (100 соат).

Оралик ва якуний назорат(тест, ёзма иш ва бошқалар)ни текшириш ўқитувчидан кўп вақт талаб қилади. Ўқувчиларнинг рейтинг (ҳисоб-китоб ва ҳисоблаш-чизма) ишларини текширишда ҳар бир ўқувчи учун оралик назоратга 0,2 соат, якуний назоратга 0,1 соат ажратилади. Масалан, физика фани чуқур ўқитиладиган таълим муассасасининг 101-гуруҳида йил давомида 4та оралик назорат (ОН), 2та якуний назорат (ЯН), қолган 201-, 303-, 301-гуруҳда ҳам худди шунча миқдорда оралик ва якуний назорат иши ўтказилади. Ойлиқ, 101-, 201-, 301- ва 303-гуруҳларда 100 нафар ўқувчи таълим олаётган бўлсин. Оралик назоратга ажратилган соатлар миқдори куйидагича аниқланади: 100 нафар ўқувчининг ҳар бири 4та оралик назорат ишини бажаради ва ҳар бир ўқувчига 0,2 соат вақт ажратилади. Демак, оралик назоратга 100x4x0,2=80 соат ажратилади. 100 нафар ўқувчининг ҳар бири 2та якуний назорат ишини бажаради ва ҳар бир ўқувчига 0,1 соат вақт ажратилади. Худди шунингдек, якуний назоратга 100x2x0,1=20 соат. Шунда ўқитувчи рейтинг ишларини текшириш учун 100 соат педагогик юклама ишларини бажарган бўлади. Бу ишнинг ҳажми ўқитувчининг дарс соатига, олинadиган оралик ва якуний назоратлари ва гуруҳдаги ўқувчилар сонига боғлиқ.

1.3. Лаборатория ишларини текшириш (80 соат).

Ўқувчилар ҳар бир лаборатория иши юзасидан алоҳида ҳисобот топширадилар. Ҳисобот алоҳида битирувчи учун: ёзма ишга 0,2 соат; тест нazorатига 0,1 соат ажратилади. ДАК аъзоларининг сони 5 кишидан, ДАК аъзосининг бир кунлик юкласи 6 соатдан ошмаслиги лозим. Комиссия раисига раҳбарлик учун 10 фоиз қўйилади.

2.5. Электрон дарсликлар (ЭД) ва ўқитиш мультимедиа ишланмаларини тайёрлаш (25 соат).

Бу ўқитувчининг шу иш турини қай даражада билишига боғлиқ. Дарс жараёнида электрон дарслик, мультимедиа ҳамда слайдлардан тўғри ва оқилона фойдаланиш ўқувчиларнинг фанга бўлган қизиқишини оширади. Шунингдек, ўзлаштирилadиган мавзунинг ҳақиқатчан тасвирларда қўриш, интерфасал усулларда бажариш ва ҳуқуқсозлаш орқали ўқувчиларнинг тасаввурини кенгайтириш, осонгина эслаб қолишига, эгаллаган билим, қўнимка ва малакаларини тезкор усулларда аниқлашга эришиш мумкин. Танланган мавзу компьютер, мультимедиа ва анимациялар ёрдамида тушунирилади. Бир пайтнинг ўзида ўқиш, эшитиш ва қўриши натижасида мавзу осонгина эслаб қолинишини таъминлайди. Электрон дарслик тоифаларига қараб: 1—25 соат ; 2—50 соат; 3—75 соат; 4—100 соат вақт меъёри белгиланган.

2.6. Янги услубий қўлланмалар ёзиш ва нашрга тайёрлаш (30 соат).

Ўқитувчи томонидан нашрдан чиқарилган услубий қўлланмаларнинг сонига қараб соатлар миқдори чиқади, лекин соатлар миқдори чекланган бўлади. Битирув иши учун 30; амалиётлар бўйича 25; курс иши ёки лойиҳаси бўйича 20; мустақил иш бўйича 15; битта лаборатория иши бўйича 5 соат вақт меъёри белгиланган. Ўқув қўлланмасининг

лар билан ишлаш" дастури ва иқтидорли ўқувчилар рўйхати бўлиши керак. "Иқтидорли болалар билан ишлаш"да дарс машғулотларининг конспекти, машғулотлар ўтказилган сана алоҳида журналга ёзиб, имзо қўйилади.

2.10. Ўқувчилар илмий-тадқиқот ишларига раҳбарлик қилиш (40 соат).

Ўқувчилар ўзига топширилган мустақил ишларни — рефератлар, лаборатория ишлари, макетлар ва ҳақиқатдаги моделларни тайёрлаш асосида турли китоблардан, интернет тармоғидан ва бошқалардан фойдаланиб ўз устида ижодий ишлашлари. Энг яхши илмий ишлар "Кичик академия" йиғилишларида қўриб чиқилади ва муҳокама қилинади ҳамда ўқувчиларнинг илмий иши оммалаштирилади. "Кичик академия" лицей ўқувчиларини илмий изланишга йўналтириш, улардаги илмий, интеллектуал салоҳиятни ривожлантириш, иқтидорини юзга чиқариш ва рағбатлантириш, илмий дунёқарашни шакллантириш, лицейда илмий тадқиқот муҳитини юзга келтириш мақсадида тузилади. "Кичик академия" ўзининг тасдиқланган низоми асосида иш олиб боради. Ўқувчининг мустақил иши ва илмий ишлари кафедра архивида рўйхатга олинади ва ўқув йили мобайнида сақланади.

2.11. Кафедрa ишлари (40 соат).

Кафедрa мудирини кафедра йиғилишларини бошқаради, кафедра йиғилишларида маърузалар қилади, ҳисоботлар тайёрлайди. Кафедрa йиғилишларининг иш режаси август ойида ўтказиладиган биринчи йиғилишда тасдиқланади.

МУЛЬТФИЛЬМ

жажжи юракка жароҳат солмасин

...Овчи айиқ боласини отиб ўладиради. Гамга ботган она айиқни кўриб, эркак айиқ қазабланганича ўч олиш пайига тушади. Шу орада овчининг рафиқаси ҳам ўғил кўради. Бир куни уйда катталар йўқлигидан фойдаланиб, чақалоқни олиб қочади. Она жонҳолатда фарзандини қутқаришга ошиқади. Гўдакнинг чинқириғига чорасиз аёлининг фарёди қўшилиб, юракни жунбушга солади-ган аянчли манзара пайдо бўлади.

Мультфильм шу жойга келганда икки ярым яшар Фарангиз тўсатдан хўнграб йиғлаб юборди. Шунчалик дахшатга тушгандики, ҳатто гапиролмасди. Фақат ўқиб-ўқиб йиғларди. Онаси овутишга қанчалик уринмасин, ўзини тутолмай ҳиқиллар, "Ойижон, айиқ жуда ёмон экан. Айтинг, чақалоқни қайтариб берсин", дерди. Онаси бошқа гаплар билан чалғитишга қарамай, қизалоқ бу воқеани кечгача унутолмай юрди. Даласи ишдан қайтганда олдида югуриб борди-да, йиғлаганча: "Дадажон, айиқдан чақалоқни олиб келиб беринг", деб илтимос қила кетди. Ота-онаси уни зўрга тинчлантириб ухлатишди. Шундан сўнг улар Фарангизга мультфильм кўрсатишдан аввал мазмун-моҳияти ҳақида қизиқадиган бўлишди.

Барчамиз қачондир бола бўлганмиз. Эсимизни таниш-га улгурмасимиздан мультфильм томоша қилиш сеvimли машғулотибизга айланган. Сир эмас, ҳозир ҳам баъзан фарзандларимиз ёки ука-сингилларимиз қаторига қўши-

либ мультфильм кўришга кийриш кетганимизни сезмай қоламиз.

Бола оқу қорани таний бошлагач, ҳаёт ҳақидаги тасаввурларини, аввало, мультфильм ва эртактардан олади. Чунки улар ҳали тўлиқ шаклланимаган мурғак онгига яхшилик ва ёмонлик, эзгулик ва ёвузлик каби тушунчаларни солида, равон, самимий тарзда етказилади. Юқорида келтирилганга ўхшаш мультфильм воқеалари эса, ҳақиқатан ҳам, гўдак туғул, катталар қалбини ҳам ларзага солади. Бу каби медиамаҳсулотлар фарзандларимизнинг руҳиятини жароҳатлаб, онгига салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Уларда жониворларга нисбатан нафрат ва кўркүв туйғуси шаклланиши ҳам ҳеч гап эмас. Ахир энди-гина тили чиқиб қулдираётган гўдак дунёни борича кўради, эшитида, ҳис қилади. Тўғри, ҳамма бола ҳам бирдек таъсирчан бўлмаслиги мумкин. Аммо бундан-да дахшатлироқ мультфильмлар борки, уларни кўришга баъзи катталарнинг ҳам журъ-

ди етмайди. Бу мультфильм сенинг ёшинга, онгинга мос эмас, сен жуда таъсирчансан, кейин кўрқиб юрасан, деб ҳар бир болага алоҳида таъкиллаб олмаймиз.

Муниса Ҳамроева, ўқитувчи:

— Тўғриси айтсам, баъзи мультфильмларни фарзандларим у ёқда турсин, ўзим ҳам кўришга уялиб кетаман. Биз болаларимизга катталар учун мўлжалланган киноларни кўришни ман этамиз. Аммо мультфильмлар айнан улар учун яратилган-ку! Уч-тўрт ёшли бола мультфильм-

Mulohaza

даги қахрамон йигит ва қизнинг бир-бирига севги изҳор қилаётгани, қучоқлашаётганини кўриб ўтирсан... Бошқа бирида эса баҳайбат мамонтнинг ҳомилдорлик давридаги инжиқликларини кўзи ёриш жараёнини томоша қилиб нимани тушунади-ю, нима ҳулоса чиқаради?

Нодира буви, олтимиш ёш:

— Бир куни уч ёшли набирам «Менга ўғил бола кўғирчоқ керак», деб жанжал қила бошлади. Ўғил бола кўғирчоқни нима қиласан, ўзингникини ўйнайвер десам, «Йўқ, ҳамма маликаларнинг шахзодаси бўлиш керак», дейди. Унга нима деб тушунтиришни билмай қолдим. Яна бир куни «Кўғирчоғинг-

га кўйлак тикиб бераман» десам, эаги тиззасидан тепада, энги йўқ кўйлак тикишимни талаб қилаётти. Уни уришгандан фойда йўқ. Барибир, ҳозир ҳеч нимани тушунмайди, фақат кўрганга ишонадиган ёшда. Бола буларнинг барчасини мультфильмда кўргани мени ташвишга солиб қўйди. Энг ёмони, бора-бора кўзи ўғраниб, бундай ҳолатлар унинг учун олдий ҳолга айланиб қолмасайди, деб кўрқаман. Шу боис ҳозир набирамга фақат миллий мультфильмларни кўрсатиб, қолган вақтда эса эртақ айтиб берайман.

Сарвиноз Жумаева, уй бекаси:

— Телевизорда ҳар доим ҳам мультфильм намойиш этилавермаслиги сабабли мультфильмлар ёзилган диск сотиб оламиз. Лекин охири пайтда болаларим нимани кўрса, шуни ўзида синаб кўришга ҳаракат қилаётганини пайқаб қолдим. Бир куни катта ўғлим қора матодан

юзига ниқоб тутиб, мен кўринмас одамман деб укаларини кўрқитибди. Шундан бери кичкина қоронгидан кўрқадим. Фарзандларимни одоб-ахлоқли ва эзгу фазилатлар эгаси қилиб тарбияламоқчиман. Бунинг учун эса дахшатли мультфильмлар эмас, айнан ўз халқимиз анъаналари акс этган, мард ва довжорак боболаримизнинг кўрсатган жасоратлари ҳақидаги асарлар кераклигини биламан.

Мультфильмлар айни вақтдаги кичкина муҳаббат мавзусида бўлиши шартмикин? Мана «Зумрад ва Қиммат», «Очил дастурхон», «Эгрийвой ва Тўғрийвой», «Учар гилам», «Уртүкмоқ»даги мавзулар ҳар жиҳатдан тўғри танланган. Ўзбек халқ эртактарининг ҳар бирини чиройли мультипликацион фильмга айлантирса арзийди. Ахир, қандай улкан халқ оғзаки ижоди хазинамиз бор!

Райҳона ХҲАЕВА

БОЛА БОШИДАН...

Болаликнинг фараҳбахш дамлари бўлмаганида инсон ҳаёти мазмунсиз бўлиб қолади. Кўпгина катта ғоялар ҳаёлпараст болаликнинг палагида ниш уради. Саккиз яшар Саидамир Бузрукхонев ҳозирдан ўз иқтидорини намойиш қилиб келмоқда. У кулчилик санъатининг майда пластика ва бадий керамика тури билан икки йилдан бери шуғулланади. Тасвирий санъатта қизиқиши бўлачак. Айни пайтда 142-мактабнинг 2-синфида таҳсил олади. Ҳар куни мактабдаги муваффақиятлари билан ойисини қувонтиради. Инглиз тилидаги сўзларни ёллаб, бийрон-бийрон сўзлаганида буюиси Турсеунинг аянинг кўзлари қувончдан порлаб кетади. Саидамир келажакда юртимиз кўркіга кўрк қўшувчи осмонўпар бинолар архитектори бўлиш орзусида. У санъат сабоқларини ҳайкалтарош, расм Шермуҳаммад Мамадалиевдан Тошкент шаҳар «Баркамол авлод» болалар марказида олаётган. Саидамир эртақ қахрамонларини, кийик, аждарҳо, йўлбарс каби ҳайвонлар ҳайкалчасини ясашни яхши кўради. Уйинчоқларида ўз қалби, ҳаёлотидек беғуборлик мужассам. Ёш истеъдоднинг ранг-баранг ишларини кузата туриб ҳайратингиз ошади. Маҳорат билан ишланган мўъжизаларни наҳот сак-

киз яшар болакай яратган бўлса, дейсиз?

— Лойдан уйинчоқлар ясаш жони дилим. Қахрамонларим учун уйчалар куриб, ҳар хил чиройли рангларга бўйяман, — дейди иш устида завқланиб ёш ҳунарманд.

Ёш ҳайкалтарош қўли билан яралган уйинчоқлар тенгқурларининг ҳам эътиборини тартади. У ижодий ишларининг энг яхшиларини дўстларига илинади.

— Саидамир жуда зийрак, зеҳни ўткир бола. Ўргатганларимни тез илғаб олади, — дейди устози. — Уйинчоқларни ўзгача меҳр бериб ясайди. Биргина дарснинг ўзида бежирим хўштак-уйинчоқ тайёр деярверинг. Улар мўъжизавий эртақ қахрамонларини эслатади. Тасаввур дунёси кенг шогирдимдаги иштиёқни кўриб, унга кўпроқ билим беришга ҳаракат қилаяпман.

Ойлада Саидамирнинг тарбиясига бувижониси алоҳида эътибор билан қарайди. Унинг асаган ҳар бир уйинчоғига муносабат билдиради. Ахир неваралар буви-буваларнинг қувончи, кўз нури эмасми? Саидамир бувижонига тутилган кунда бежирим гўлдон ясаб берганида кўзлари қувончдан ёшланганини айтмасизми?

Одина ҚУЛМУРОДОВА,
ЎзДЖТУ талабаси

Уйимизга кичкина жияним келса, хурсанд бўлиб кетаман. У жавобсиз саволлари билан ҳаммани лол қолдиради. Бугун ҳам бу кичкина фаришта кела солиб, бўйнимга осилди. Доимгидек сочларимни ушлаб кўриб, қулоғимга пичирлади:

— Опа, сочингиз яна ўсибдими?

— Ҳа, — дедим-да уни баримга босдим.

Жияним эркаланиб, ҳамма билан ачомлашди. Кейин югуриб бориб, бобосининг пинжига тикил-

Tuyg'ı

ўхшатиб олибсиз, сиз ўзбек-масмисиз?!

— Нима?..

У чарос кўзчаларини пирпиратиб, кичкина қўлчалари билан тушунтира бошлайди.

— Сиз, мен, бобом, дадам, ойим... ҳаммамиз ўзбекмиз. Бизлар Ўзбекистонда тутилганмиз-ку.

— Ҳа, ўзбекман... — дедим ҳаяжонлиб, юрагим тўлқинланиб кетди. Миттигина жиянимнинг гапларига сўз тополмай лол эдим.

— Бўлмаса, ўзбекча турмаклар.

БИЗ ЎЗБЕК ҚИЗИМИЗ!

ди. Отам Райҳонни эркалаб, дастурхондаги ширинликлардан узатди. У аввал дадасига бир қараб олди-да, кейин конфетини ея туриб, деди: «Бобожон, Президентини менга китоб, сумка берди. Энди мен Камола билан ҳар куни мактабга бораман...».

Райҳонни айлантириб келмоқчи эдим. Тайёргарлик кўргани хонамга киранман... Жияним дарров югуртиб келди. Сочимни турмаклаб бўлунимча мени эътибор билан кузатди.

— Опа, нега бунақа қилдингиз? — деди норози оҳангда.

— Хўш, нимаси ёмон? — сўрайман ҳайрон бўлиб.

— Сочингизни корейсларникига

Менингам сочим сизникича бўлганида ўриб юрардим, — деди у ўзини билимдонлардек тутиб.

Энди бутун танамга титроқ кирди. Узун сочларимни битта қилиб ўриб, олдимга ташладим. Кейин атлас кўйлагимни кийдим.

Мен ойнага, Райҳон менга тикилиб турарди...

— Энди ўзбек қизи бўлдингиз. Мен ҳам катта бўлсам, худди сиздай қилиб юраман...

У менга ҳавас билан қарар, мен эса шу миттигина қизчанинг юрагида Ватан туйғуси яшаётганини кўриб, ич-ичимдан қувонардим...

Мадина БАХШИЛЛОВЕВА,
Навий давлат педагогика
институтини талабаси

ЁРДАМЧИ СЎЗЛАРДА ИМКОНИЯТ ВА ВОКЕЛИК МУШТАРАКЛИГИ

Давр талаби

Ўзбекистон Миллий университети тилшунослари ишлаб чиққан "Ўзбек тилини субстанциал-прагматик тадқиқ қилиш концепцияси"нинг профессор Бахтиёр Менглиев томонидан "Тилда имконият ва воқелик муштараклиги" сарнаҳси остида берилган шарҳида (Ma'rifat, 15 май) ўзбек тилшунослигида шаклланиши ихтимойи эҳтиёж, давр талаби бўлган янги миллий тилшунослик йўналишининг мазмун-моҳияти, тадқиқот методологияси, истиқболлари ҳақида сўз юритилган. Концепция мутахассислар томонидан катта қизиқиш билан қутуб олинди. Мақолада таъкидланганидек, "Ўзбек тилшунослигининг субстанциал-прагматик йўналиши она тилдан амалда фойдаланиш самарadorлигини таъминлашга тўла-тўқис хизмат қилаётган лингвистик таъминоти, маълумотлар банкни вужудга келтириш, бунинг учун тилнинг барча сатҳларини яхлит ҳолда қамрайдиган фундаментал, инновацион, амалий аҳамиятга эга тадқиқотларни амалга оширишни ўз ичига қамраб олиш қўйди". Ҳақиқатан ҳам, бугунги кунда дунё миқёсида тилдан амалий фойдаланиш самарadorлигига эришиш эҳтиёжининг кучайиши тилшуносликнинг амалий масалаларига катта эътибор қаратишни тақозо этмоқда.

Истиқлол шарофати ўлароқ, Ўзбек тилшунослигида туб бурилиш юз берди. Айниқса, фанимиз рус тили қондаларини Ўзбек тили қурилиши талқинига зўрма-зўраки қўчириш, шу йўл билан Ўзбек тили структурасини рус тили қурилишига сўнбий равишда "яқинлаштириш" иллатидан қутула бошлади. Шу билан бирга, тилимизнинг ўзига хос табиатини ҳаққоний тавсифлаш борасида катта ютуқларга эришилди. Концепцияда ана шундай замонвий талқинларнинг янги сифат-савия босқичи — субстанциал-прагматик таҳлил усулининг мақсад, вазифалари содда, изчил тушунириб берилгани эътиборга молик. Шу маънода лисоний бирликларнинг ички имкониятлари ва прагматик хусусиятларини яхлит тадқиқ этиш асосида тилшунослигимиз катта ютуқларни қўлга киритишига ишончимиз комил.

Ўзбек тилшунослигида ҳам Фарб тилшунослиги таъсирида прагматик аспектдаги тадқиқотлар амалга ошириб келинмоқда. Бунда Н.Махмудов, Ш.Сафаров, Д.Умарова, А.Нурмонов, Д.Лутфуллаева, С.Мўминов, М.Ҳақимов, Д.Худойбергана, С.Боймирзаева каби олимларнинг хизмати катта.

Маълумки, Фарб прагматингвистикаси ўрганиш объекти сифатида лисоний фаолият, мулоқот системаси ҳамда жараёнини олади. Мулоқот системасидан келиб чиққан ҳолда унинг бошқа унсурлари қатори тил ходисаларини ҳам ўрганади. Фарб прагматингвистикасининг тадқиқот принципи — "Мулоқот системаси → тил"дир. Лекин у тил бирлигининг субстанциал имкониятга эмас, балки муайян вазиятдаги нутқий хоссасига таянади. Фарбда прагматингвистиканинг тилга ўрганиш объекти сифатида қарайдиган йўналиши ҳам мавжуд. У функционал прагматингвистикадир. Аммо бу йўналиш гарчи "тил → мулоқот" принципи асосида иш қўрсатса, тилга имконият сифатида қарамайди — структур тилшунослигининг лисон ва нутқий фарқлаш принципини четлаб ўтади. Ўзбек субстанциал-прагматик тадқиқ йўналиши тилга имконият ва воқелик диалектикаси асосида муносабатда бўлиши билан жаҳон тилшунослигининг мавжуд прагматик йўналишларидан фарқланади, у шу жиҳати асосида муштарак миллий тилшунослик йўналиши сифатида баҳоланишга лойиқ.

Ёрдамчи сўзлар талқини ихтимойи эҳтиёж кўзгусида

Субстанциал-прагматик таҳлил усули қўлланиш прагматик вазият билан боғлиқ, миллий-маданий хусусиятлари алоҳида бўртиб турадиган тил ходисаларига эътиборини кўпроқ қаратади. Бу

холат тилнинг грамматик қурилишида яққол кўзга ташланади. Ўзбек тили грамматик системасида ёрдамчи сўзлар алоҳида ўрин тутаяди, прагматик хослаши жихатининг устуниги билан бошқа грамматик ходисалардан ажралиб туради. Тилимиздаги ёрдамчи сўзлар билан узвий боғлиқ қуйидаги уч жиҳатни алоҳида уқтириб ўтиш лозим:

Биринчидан, тилшунослик анъанаси деярли Арасту дан бошлаб яқин йилларгача тил системасини ўрганиш ва тавсифлашда, асосан, бинар оппозицияларга таяниб иш қўрди — тилдаги ходисаларни қарама-қарши икки қутбга ажратиш, улардаги ўхшашлик ва зидланишларга алоҳида эътибор бериш йўлидан борди, тил системасини шу асосда тавсифлади. Ўзбек субстанциал лингвистикасининг жаҳон тилшунослиги тан олган ютуқларидан бири эса тил системасини бинар оппозициялар асосида эмас, балки изчил даражаланиш — градуал оппозициялар нуктаи назаридан талқин этишдир. Бу ёндашув фан учун қимматли маълумотлар берганлиги шубҳасиз;

Иккинчидан, ёрдамчи сўзлар ҳозиргача асосан формал таҳлил принциплари асосида тавсифлаб келинди. Бугунги Ўзбек тилшунослигида эса субстанциал талқин асослари — лисоний система ҳамда лисоний бирликларга имкониятлар мажмуи сифатида қараш, бу имкониятнинг лисоний бирликларнинг ранг-баранг муносабатлари системасидан келиб чиқадиган ички зиддиятга эга бутунлиқ сифатида тушуниш оммалашди. Ёрдамчи сўзлар эса бу нуктаи назардан етарли тадқиқ этилмади, талқинлар формал таҳлилдан нарига ўтмади. Ҳатто жаҳон тилшунослигида ҳам ёрдамчи сўзлар хаус ўзининг ҳаққоний лингвистик баҳосини олмаётган;

Учинчидан, тилшунослигимизда ёрдамчи сўзлар ҳозиргача асосан статик лингвистик таҳлил усуллари асосида, фаолиятдан, мулоқот жараёнидан ажратилиб ҳолда — "тил ўзид" принциплари асосида ўрганилди. Бугун эса дунё тил илмида прагматик ёндашув оммалашмоқда. Ёрдамчи сўзларнинг турко-на табиитини ёритиш билан бирга, жаҳон тилшунослигининг сўнгги ютуқлари, бой тажрибасига таянган ҳолда уларни субстанциал-прагматик жиҳатдан тадқиқ этиш долзарб муаммолардан бири сифатида қолмоқда.

Ёрдамчи сўзларнинг ўзбекна субстанциал табиати

Ёрдамчи сўзлар системаси муттасил тараққийда, бу системадаги ҳар бир бирликларнинг серкира субстанциал табиати эса мураккаблиги билан характерланади. Шу боис ёрдамчи сўзлар, уларнинг ички бирлашмалари структурасини, ҳар бир элементнинг системасидаги ўрнини белгилашда диалектик мантик ва субстанциал тилшуносликнинг оралик учинчи ҳамда градуал муносабатлар тушунчалари муайян илмий методология аҳамиятга эга. Бу илмий тушунчалар, биринчидан, ёрдамчи сўзларнинг ички гуруҳ ҳамда гуруҳчаларидан тортиб, алоҳида бир элементнинг муайян бир нутқий воқеликнишга қўламада системавий хусусиятларини очишга, диалектик нуктаи назардан тавсифлашга, иккинчидан, уларда ички ривожланиш манба ҳамда тенденцияларини аниқлашга имкон беради.

Қўмакчи, боғловчи, юклама туркумларига оид соф, функционал бирликларнинг субстанциал моҳияти серкира ва мураккаб, бу мураккаблик ҳар бир бирликларнинг ўзига монанд ҳамда зид бирликлар билан ранг-баранг парадигматик системасида — маънодошлиги асосида қўшимча дистрибутив муносабатга киришиб, бир-бирини алмаштири олиши, контрастив дистрибуция асосида ўзига хос фарқланишга ҳам эгалигида кўзга ташланади. Бирликлар субстанциал табиатининг серкирралиги ва мураккаб-

лиги ҳар бир бирлиқда хилма-хил муносабат белгиларининг мужассамлашишида ўз аксини топади. Жумладан, ёрдамчи сўз туркумларига мансуб ҳар бир бирлиқда қуйидаги муносабат белгилари жамулган:

1) маънови (с мантик) томон — ҳар бир бирликларнинг ўзига хос муайян ахборотни ифодалаши асосида бошқа бирликлар билан оппозицияларга киришиши(чунончи, билан воситаси, асосан, "биргалик", "воситалик" маъноси билан бошқа қўмакчиларга, масалан, "аталганлик", "мақсад" маъноли учун воситасига зидланиши) ёки юкламаларнинг қўшимча умумлашган("таъкид", "сўроқ", "таажжуб", "қутилганлик", "қутилмаганлик", "табиийлик", "гайриоддийлик" каби) маъноларни ифодалаши бўйича ўзаро зидланиши.

Деярли барча ёрдамчи сўзлар кўлмаънолилиги сабабли бирликлар ҳар бир маъноси асосида бошқа-бошқа бирликлар билан маъновий муносабатларга киришади. Масалан, билан қўмакчи "ўрин-жой бўйлаб ҳаракат" маъноси асосида бўйлаб, ёқалаб функционал қўмакчилари билан маънодош, восита, ҳаракатни бажариш қуроли маъноси асосида ўрин келишиги, ёрдамчида, воситасида, орқали функционал қўмакчилари билан шундай алоқага киришади. Шунинг учун ёрдамчи сўзларнинг маъновий томон асосидаги ўзаро оппозициялари хилма-хил, у турли-туман бирликлар билан муносабатда юзага чиқади. Бундай зидланиш турларининг миқдори ёрдамчи сўзнинг маъно қирралари миқдорига тенг;

2) синтактик(соф грамматик) томон ҳар бир бирликларнинг нутқда муайян бир грамматик вазифани бажаришга ихтисослаштириш. Бунда қўмакчилар, асосан, сўзлараро тобе алоқани(тобе сўзни ҳоким сўзга боғлаш, эргаштириш муносабатини) ифодалашга, боғловчилар сўзларни, гапларни ҳам тенг ҳамда тобе боғлашга, юкламалар эса матн тузиш, нутқни жонлантириш кабиларга хизмат қилади. Бу вазифа асосида ёрдамчи сўз туркумлари ўзига хос приватив оппозициялар сирасини тузади. Оппозициянинг "сўзларни синтактик муносабатга киритиш" белгиси асосидаги турида қўмакчи, боғловчи қўли(белгили), юклама эса кучсиз(нейтрал) аъзо мавқеда келади. Шу навбатида, қўмакчи ва боғловчи "сўзларни синтактик муносабатга киритиш" белгиси асосидаги зиддиятга киришади, бунда қўмакчи белгили, боғловчи эса белгисиз аъзо мавқеда туради. Шу асосда: а) қўмакчиларда тобе сўзни ҳоким сўзга боғлаш асосий, ҳар хил қўшимча маънолар ифода-лаш иккинчи даражали; б) юкламаларда қўшимча маъно ифода-лаш асосий, тобе сўзни ҳоким сўзга боғлаш эса иккинчи даражали; в) боғловчиларда гапларни боғлаш асосий, сўзларни боғлаш иккинчи даражали вазифа мавқеда;

3) прагматик томон — тил бирлигининг грамматик маъноларига ҳамиша ҳамроҳ, бирликларнинг воқеликнишда умумий грамматик маъноларига нутқнинг хусусияти, тури, шароити, сўзловчи ва тингловчининг шахсий руҳий ҳолати, очик ёки яширин мақсади, муносабати ҳақида қўшимча(хосланганлик, тағмаънолик, ижобийлик, салбийлик, гумон, ишонч, таъкид, табиийлик, гайриоддийлик...) маълумотлар бериши.

Маъновий, грамматик ҳамда прагматик томонлар ҳар бир ёрдамчи сўз туркумида диалектик ахилтиқда, туркумлар ўз ичидан ҳар бир томоннинг етакчилиги бўйича даражаланиш сираларини тузади. Чунончи: а) прагматик томоннинг етакчилиги кўра: юклама → боғловчи → қўмакчи; б) грамматик томоннинг етакчилиги кўра: қўмакчи → боғловчи → юклама; в) маъновий томоннинг етакчилиги кўра: қўмакчи → боғловчи → юклама.

Ёрдамчи сўзларда бирламчи ва икк-иламчи вазифалар мана шу даражала-

ниш сираларида тутган ўрни билан белгиланади. Бунда тадқиқотчи диққатини ўзига тортадиган хусусият шундаки, ҳар учала оппозитив сирасида боғловчи оралик ўрнини эгалламоқда — бирор системда ҳам у чекка, яъни етакчи ўрнини эгалламайди. Бунинг сабабини тилимизда боғловчиларнинг тарихий мавқеи изоҳлайди. Боғловчилар туркий тилларда(демак, ўзбек тилида ҳам) — ўзлашма ҳодиса. Туркий тилларда исми исм билан(қаратқич келишиги, эгалик шакллари), феълни феъл билан(равидош шакллари), феълни исм билан(сифатдош, ҳаракат номи шакллари), номустақил кесимни муштарак кесим билан(яъни эргаш гапли бош гап билан) боғловчи воситалар(номустақил кесимлик шакллари) мавжудлиги, шунингдек, туркий юкламаларда онтологик равишда боғлаш иккиламчи вазифаси борлиги сабабли бу тилларда боғловчиларга эҳтиёж йўқ. Шунинг учун юқоридаги даражаланишда ҳеч бир қўримда боғловчилар қатъий чекка ўрнини — оппозиция белгисини ифода-лашга ихтисослашган лисоний бирлик мавқеини эгал-лай олмайдди. Ҳамиша ораликда — қўмакчи ва юклама зиддияти орасида туради.

Боғловчиларнинг ёзма нутқда фаоллашуви Ўзбек тилининг қўлланиш доираси, соҳаларининг жиддий кенгайиши билан узвий боғлиқ.

Ёрдамчи сўзларнинг субстанциал имкониятларини шу йўсунда тушуномқ лозим.

Имкониятнинг воқеликниши

Муайян нутқий воқеликнишда ҳам бу томонлар диалектик бирлиқда воқеланади — бунда ҳеч қачон уларнинг барчаси бир хил даражада эмас, лекин маълум бир томоннинг кучайиши бошқа томонларнинг заифлашиши ҳисобига юз беради. Айрим бир томоннинг тўла мўътадиллашиши бирликларнинг транспозициясига — бир туркумдан иккинчи туркумга вақтинча ўтишига олиб келади, зиддиятнинг йўқолиши эса сўзни бир туркумдан бошқа туркумга бутунлай қўчиради. Чунончи, қатор муштарак маъноли сўзларнинг ёрдамчиларга ўтиши, эргаштирувчи боғловчиларнинг юкламаларга қўчиши фикримизнинг далилидир.

Нутқий мулоқотда ҳар бир сўз туркуми учун умумий синтактик, маъновий ўхшашлик асосида вужудга келадиган ранг-баранг маънодошлиқларда, ўзаро алмашинувчи ходисалар(бирликлар)да прагматик маъно асосида ихтисослаш-шига интилиш жуда кучли. Диалектик шакл ва мазмун мутаносиблигининг лисоний системда воқеликниши билан узвий боғлиқ бундай ҳол тилнинг умумий тараққий қонунларидан бири, унинг таъсири, хусусан, ўзбек тили қўлланиш доирасининг кескин кенгайиши, унда хилма-хил услуб, мулоқот турларининг шаклланиши ҳамда ривожланиши нати-жасида янада кўпроқ сезилмоқда. Шунинг учун расий ва илмий услуб оралигида турган, моҳиятан истиқлол дав-рида шаклланган давлатчилик, қонуний-лик соҳалари нутқий прагматикасида ёрдамчи сўзлар(айниқса, қўмакчи, боғловчиларнинг) ҳамда ёрдамчи сўз-ли қўрилмаларнинг қўллаб ихтисослашти-рини кўрамин — соҳада янги, ўзига мос воситалар кундан-кунга ошиб бормоқда. Маънодошлик муносабатидан турган ёрдамчи сўзлар прагматик қиммат(жум-ладан, услубий хослиши) асосида фарқланишининг амалиётда кучайиши, ўз-ўзидан, системанинг ички ривожига ҳам сабаб бўлмоқда.

Хулоса сифатида айтиш мумкинки, борлиқда субстанция ва хоссаннинг яхлит ҳолда мавжудлиги методологияси ҳар бир тил ходисасини субстанциал-праг-матик текширишни катта аҳамиятга эга-лигини кўрсатади.

Азамат ПАРДАЕВ,
филология фанлари номзои

Самарқанд

PISA (Program for International Student Assessment) — rivojlangan mamlakatlarda taъlim bериш сифатини текширувчи нуфузли халқаро ташкилотлардан бири. 2000 йилдан буён фаолият юритувчи мазкур муассаса сазъ-ҳаракатлари билан кўлаб мамлакатлар ўз таълим тизимидаги камчилик ва нуқсонларни бартараф этиш, самарадорлиқни оширишга эришиб келмоқда. Ташкилотнинг тадқиқот усулидан мамлакатлардаги таълим бериш даражасини баҳолаш нақадар муҳимлигини тушуниб етиш мумкин. Ҳар уч йилда бир бор ўтказиладиган мазкур тадқиқот усули 2 мезонга асосланади. Биринчиси ижтимоий омил бўлиб, жамият ривожда иқтисодий ва ижтимоий билимларнинг тугган ўрни ўрганилади. Иккинчи мезон эса шиддат билан юқсалиб бораётган замонда инсон муваффақиятининг асосий омилли ҳисобланган индивидуал таълим даражасини баҳолашни назарда тутлади.

ди. Шу сабаб ўқитувчилардан ўз иш ўрни ва мавқеини сақлаб қолиш учун тинмай излашни талаб этилади. Бошланғич таълим муассасаларида ҳар тўртинчи, ўрта таълим муассасаларининг эса 45 фоиз ўқитувчиси эркак педагоглардан иборат. Ўқитувчилар ўзи истаган ўқув қўлланма ва ёрдамчи дастурлардан фойдаланиб, дарсни эркин ўтиш ҳуқуқига эга. Фақат ушбу манбалар бугунги кун талабига жавоб бериб, миллий манфаатларга зид келмаслиги лозим.

Мамлакат мутахассисларининг фикрича, мактабгача ва бошланғич таълим инсон камолоти учун энг муҳим палла ҳисобланади. Айнан шу пайтда боланинг билим олишга иштиёқини шакллантириш ёки, ак-

байнида болаларни шугуллан-тирадиган кундузги ва болалар кечаси ётиб қоладиган камсонли ҳусусий боғчалар ҳам фаолият юритади. Иккинчи турдаги муассасалар тунда ишлайдиган ёки кўпинча хизмат сафарида бўладиган ота-оналарнинг фарзандларига мўлжалланган.

Мактабгача таълим 6 ёшдан бошлаб бир йил давомида келишилган ҳолда боғчада ҳам, мактабда ҳам ўқитилиши мумкин. Мазкур бошқич болалар учун мажбурий бўлмагани боис баъзи ота-оналар уй шароитида ўқитувчи ёллайди. Бунда асосан боланинг она тили (ўқиш ва ёзиш), математика, табиатшунослик ва этика бўйича бошланғич билимларни ўрганишига эътибор берилади.

Xorijda ta'lim

фильм намойиш этилаётган бўлса-ю, бола томоша қилишни истамаса, ўзи хоҳлаган баддий китобни ўқиши мумкин. Бошқаларга ҳалақат бермаса бўлгани. Ўқитувчиларнинг фикрича, муҳими — мажбурият ўқитиш эмас, ўқиш ҳуқуқини асослаб бериш, ўқишга руҳлантиришдир.

Мактаб ҳаётида ота-оналар ҳам муҳим ўрин тутати. Улар навбат билан ҳафтанинг ҳар чоршанба кўни ўқув муассасасига бориб, ўқувчилар ўртасида «Бола мактабда ўзини қандай ҳис этапти?», «Қандай мавзулар унинг қизиқишига туртки бўлмоқда?», «Қайси мавзулар унда ҳавотир уйғотмоқда?», «Тенгқурлари билан қандай муносабатда?» каби саволлар юзасидан сўровнома ўтказишда ва мактаб фаолияти тўғрисида аниқ маълумотга эга бўлишди. Агар ўтказилган сўровнома салбий натижа берса, муассаса фаолиятида ижобий бурилиш ясаш чоралари кўрилади.

Умумий ўрта таълим

Фин миллиятига мансуб ўқувчилар 7-синфдан бошлаб швед, яъни иккинчи давлат тилини, шведлар эса фин тилини ўргана бошлайдилар. Юқори синф ўқувчиларининг 30 фоизи тегишларидан қолиб кетмаслик учун қўшимча дарсларга, 43 фоизи эса элги таътил вақтида ҳам тўғрар ва қўшимча машғулотларга қатнайдилар. Финляндияда фанларни қай даражада ўзлаштиришдан қатъи назар, ўқувчиларнинг 9-синфини битиргунча қадар табақаланишига йўл қўйилмайди. 9-синфгача ўқувчиларнинг билими баҳоланмаслиги, уй вазифаси берилмаслиги ушбу юрт таълим тизимининг ўзига хос хусусиятларидан бири ҳисобланади. Ўқувчилар 16 ёшга тулгандангина мактабда олган билимлари бўйича оммавий тарзда илк бор тест синовидан ўтишади. Ўқувчи ва талабаларга имтиҳонларда турли ўқув қўлланмалар ёки интернетдан фойдаланишга рухсат берилади. Муҳими — берилган савол ёки топшириқларга ечим топилса бўлгани. Ота-оналар имтиҳон вақтида ўқитувчининг хатти-ҳаракатларини кузатиб, жараёнда иштирок этиш ҳуқуқига эга.

Маълумки, аксарият давлатларда умумий ўрта таълим муассасаларини битириб чиққан ёшларни таълимнинг кейинги босқичини қаерда давом эттириш муммасоси қийнайди. Бу масалага Финляндияда ҳам жиддий эътибор берилади. 7—9-синф ўқувчилари учун касб танлашга қўмаклашувчи махсус педагог ва психологлар ажратилади. Улар болаларнинг салоҳиятини ўрганиб, қайси соҳага қизиқиши қучли эканини аниқлайди ва ўқув муассасаси ёки касбини танлашга ёрдам беради.

Мамлакатнинг ҳоҳ чекка қишлоғида, ҳоҳ шаҳар марказида бўлсин, таълим муассасаларида билим олиш учун бир хил шароит яратилган. Шу боис билим-ли ва билимсиз ўқувчи деган тушунча Финляндияда деярли кузатилмайди. Мактабни тамомлаган ўқувчиларнинг 66 фоизи лицей ва касб-хунарга ихтисослаштирилган техника мактабларига қабул қилинади. Бу эса Европа давлатлари орасида энг яхши кўрсаткич ҳисобланади.

Отабек ОТАЁРОВ
«Ma'rifat» мухбири

ЭНГ МАЛАКАЛИ ПЕДАГОГЛАР

Таълим сифатини текширувчи ташкилот

Математика ва табиий фанлар бўйича бир синфдаги билимли ва бўш ўзлаштирувчи ўқувчилар ўртасидаги фарқнинг катта-кичиклигига қараб ҳам таълим самарадорлигини аниқлаш мумкин. Бунда фақатгина ўқувчиларнинг ўзлаштириш даражаси эмас, балки мустақил фикрлаш, дунёқарашини кенгайтиришга ундайдиган ноодатий топшириқларни бажариш имкониятлари ҳам кўриб чиқилади. Масалан, 2000 йили ташкилот томонидан олиб борилган тадқиқотларда асосан ўқувчи-

бошланғич таълим муассасаларига ишлайди

Осиё қитъасида жойлашган Жанубий Корея, Хитой, Япония ҳамда Сингапур банд этди.

Муваффақият сири нимада?

Финляндия таълим тизимининг муваффақияти сири, би-

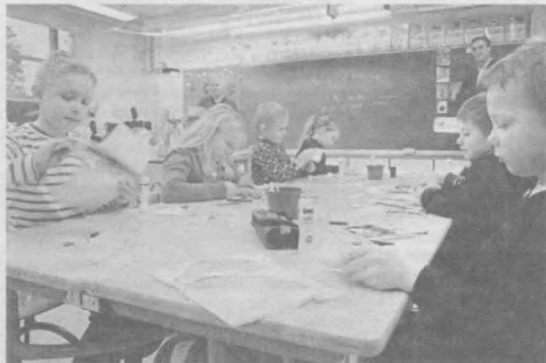
синча, сўндириб қўйиш мумкин. Ушбу жиҳат ҳисобга олиниб, бошланғич таълим муассасаларида энг малакали педагогларнинг ишлашига алоҳида аҳамият қаратилади. Таълимнинг магистратура босқичини битириб чиқаётган энг иқтидорли талабаларнинг 10 фоизи бошланғич мактабга ишга қабул қилинади. Мамлакатдаги 120 минг мактаб ўқитувчиси орасида илмий даража ёки унвонга эга бўлмаган педагогни учратиш мушкул.

Таълим ва тарбия уйғунлиги

Мамлакатда янги туғилган чақалоқ барча ҳақ-ҳуқуқлари ҳимояланган шахс сифатида паспортга эга бўлади. Ота-оналар болаларини эрта ёшдан терғашмайди, уларга барча имкониятларни муҳайё қилишга интилади. Қонунчиликда ота-оналарнинг жамоат жойларида фарзандини уришиши ёки овозини баланд кўтариб терғаш тақиқланган. Камдан-кам учрайдиган ҳолат — ўз боласининг юзига тарсаки тушириш катта миқдорда жарима тўлашни ёки қисқа муддатли қамоқ жазосини ўташга сабаб бўлиши мумкин. Фарзанд тарбиясига ота ҳам, она ҳам бирдек масъул.

Кундузги ва тунги боғчалар

Финляндияда 3 — 6 ёшдаги болаларнинг 60 фоизи давлат боғчаларига қатнади. Бир гуруҳда ёшга қараб 12 дан 21 нафаргача бола тарбияланади. Кунига 4 соат мо-

ларнинг матни ўқиш ва тушуниш даражасига кўпроқ эътибор берилган. Мутахассислар болаларга илмий журналлардаги матнларни ўқитиб, мавзу юзасидан саволларга жавоб олишган. 2003 йили болаларнинг математика, 2006 йили эса табиий фанларни ўзлаштириш даражаси чуқур ўрганилган. Ташкилот мутасаддилари берилган топшириқларни ижобий бажарган ўқувчилар фанларни мустақил ўзлаштириш, шиддаткор замонда ҳар қандай шароитда ҳам ўз ўрнига эга бўлишига ишонч билдиришган. Шу боис PISA ўтказган тадқиқот натижалари нафақат жамият ва ҳукуматларни, табиийки, фарзанди тақдирдан ҳавотирланаётган ота-оналарни ҳам қизиқтираётди.

PISA ташкилоти 13 йил мобайнида турли мамлакатлардаги таълим даражасини 4 марта текшириб ўлғурди. Тадқиқотлар натижасига кўра, Финляндия таълим тизими дунёда етакчи ўринда туриши исботланди. Кейинги ўринларни

ринчи навбатда, мамлакатда педагогик кадрларнинг юксак тайёргарлиги билан изоҳланади. Мамлакатда ўқитувчилик соҳаси энг обрўли касблардан бири бўлиб, нуфузи жиҳатидан шифокорлик ва ҳуқуқшунослик каби касбларга тенглаштирилади. Ўқитувчилар барча университетлардаги педагогика факультетларини битириб чиқаётган иқтидорли магистрлар орасидан саралаб олинади. Агар талаба мактабгача таълим муассасасида тарбиячи ёки кечки мактабда ўқитувчи бўлиб ишлашни истаса, ун йиллик бакалавр дипломи билан ҳам бу вазифани бажариши мумкин. Аммо аксарият талабалар таълимнинг икки йиллик магистратура босқичини ҳам ўқишни маъқул кўрадилар.

Ҳар янги ўқув йили бошида барча ўқитувчилар қайтадан танлов асосида ишга қабул қилинади. Мактабларда ўқитувчилик лавозимига ўтказиладиган танловларда эса 1 ўринга ўртача 12 нафар магистр даражасига эга педагог тўғри кела-

АПЕЛЬСИН АЁЛЛАР СОҒЛИҒИ УЧУН ЗАРАРЛИ(МИ?)

Лимон ва апельсин C витаминига бойлиги боис даво сифатида кўп истеъмол қилинади. Бироқ британиялик олимлар апельсин ва лимон каби цитрус меваларни меъридан ортиқ истеъмол қилиш организмга салбий таъсир кўрсатиб, суякка жиддий хавф этказиши мумкин, деган хулосага келишди. Биринчи навбатда, ушбу мевалар таркибидаги айрим бирикмалар ёш аёлларнинг суяк тўқималарига ёмон таъсир ўтказиши мумкин.

Мутахассислар 22 йил давомида изланиш олиб бориб, 78 минг аёл саломатлигини назорат қилиб боришди. Аниқланишича, апельсин ва лимонни хуш кўрувчи қарийб барча аёлларнинг суяк тўқималарида муаммолар юзага келган. Таҳлилларда цитрус меваларни овқатланиш рационига кўп миқдорда киритган аёллар муаммоларга бошқаларга қараганда 41 фоиз кўпроқ дуч келиши маълум бўлди. Шу боис апельсин ва лимонни ҳафтасига 2-3 донадан зиёд истеъмол қилмаслик тавсия этилмоқда. Таъкидлаш жоизки, эркакларда цитрус меваларнинг бундай салбий таъсири кузатилмаган.

Шунингдек, цитрус меваларнинг овқат ҳазм қилишда кислота миқдорини ошириб юбориши, бу эса гастрит билан хасталанганлар учун катта хавф туғдириши мумкинлиги ҳам таъкидланмоқда. Меъридан ортиқ истеъмол қилинган апельсин ва лимон бундай кишиларда ошқозон ярасини келтириб чиқаради.

ДЕЛЬФИНЛАРНИНГ ЯНГИ ТУРИ АНИҚЛАНДИ

Гидробиологлар Австралия қирғоқларидан унча узоқ бўлмаган ҳудудда узун тумшукли дельфинларнинг янги турини аниқлашди. Олимлар уларнинг бир нечтасини тутиб, генетик тадқиқот ўтказиб қўришди. Бу ҳақда «Molecular Ecology» журналида баътафсил ёритилди.

Мутахассисларнинг таъкидлашича, ушбу янгилик жониворлар популяциясини сақлаб қолишда муҳим аҳамият касб этади. Дельфин турлари бир-биридан нафақат ташқи кўриниши, балки озиқланиши билан ҳам фарқланади. Шу сабаб уларни сақлаб қолишда ҳар бир турга алоҳида эътибор қаратиш ва муайян чораларни кўриш талаб этилади.

Айни пайтда дельфинлар Атлантика океанининг шарқий, Ҳинд океанининг ғарбий ҳудудларида, шунингдек, Тинч океанида жойлашган денгизлар ва Австралиянинг шимолий қирғоқларига туташ минтақаларда яшайди. Инсонлар томонидан кўп миқдорда овланishi ва табиатга антропоген омиллар туфайли етказилаётган зарар ушбу жониворларнинг йилдан йилга камайиб кетишига олиб келмоқда.

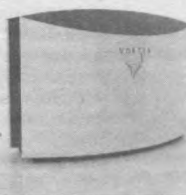
СОВИТУВЧИ «МИКРОТЎЛҚИНЛИ ПЕЧ»

Европадаги бир нечта компаниялар биргаликда «RapidCool» лойиҳаси доирасида «V-Tex» деб номланган янги совутиш технологиясини ишлаб чиқаришди. Унга кўра, «V-Tex» совуткичлари хона ҳароратидаги суюқликни 45 сония ичида 4 даражага совутиб бера олади.

Бунинг учун идиш совуқ сув ичига солинади ва катта тезликда айлантирилади. Натижада идиш ичида циндирсимон гирдоб ҳосил бўлади. Мазкур ҳаракат ичидикининг идиш қопқоғини очган вақти кучли газ отилмайдиган даражада амалга оширилади.

Бироқ гирдоб ичидаги марказдан қочувчи кучлар совуқ суюқликни идиш деворига йиғиб, иссиқ бўлган қисмининг марказга тўпланишига сабаб бўлади. Бу эса суюқликнинг яхши аралашмаслиги ва самарали совутилишига тўсқинлик қилади. Ушбу камчилиكنи бартараф этиш мақсадида мутахассислар «V-Tex» технологиясига гирдобни қисқа мuddатда тез-тез ҳосил қилувчи иккита ўқ жойлаштиришди.

Мазкур махсулот саноатда фойдаланишга мўлжалланган йирик ва уй-рўзгор учун ихчам шаклда ишлаб чиқарилиши режалаштирилган. Бундай қурилмалар йирик савдо тarmoqlarida электр энергиясини тежашга ҳам хизмат қилиши таъкидланмоқда. Яъни, эндиликда яхна ичимликларни узоқ мuddат совуткичда сақлашга ҳолат қолмайди. 200та ярим литрлик ичимликни «V-Tex» ёрдамида совутиш оdatдaгидан 80 фоиз арзон тушади.

САЛОМАТЛИК ҲИМОЯЧИСИ

Саримсоқ пиёз кўпгина Шарқ халқлари табобатида турли касалликларга даво сифатида фойдаланилади. Бугунги кунда дунё тиббиётида ҳам ундан кенг фойдаланилмоқда. Ҳозиргача саримсоқ пиёзнинг жигар, йўғон ичак, ошқозон, кўкрак беzi ва простата саратонига қарши самарали восита экани маълум эди.

Яқинда хитойлик бир гуруҳ олимлар етти йил давом этган изланишларига яқун ясади. Тадқиқотларга 1,5 минг нафар ўпка саратони билан хасталанган ва 4,5 минг соғлом киши жалб этилди. Маълум бўлишича, ҳафта давомида ҳеч бўлмаганда 2 бўлак саримсоқ пиёз истеъмол қилган кишиларда ўпка саратонига чалиниш хавфи 44 фоизга камайган.

Шифокорларнинг фикрича, саримсоқпиёз касалликларнинг ривожланишига бир вақтнинг ўзида турли механизмлар асосида таъсир кўрсатади. Жумладан, канцерогенларнинг салбий таъсирига тўсқинлик қилиб, саратонга олиб келувчи шикастланган генларни тиклайди, шунингдек, зарарли ҳужайраларнинг кўпайишига йўл қўймайди. Шу боис саримсоқ пиёзни ёқимсиз ҳидига қарамадан тез-тез истеъмол қилиш саломатлик учун кони фойда.

Интернет манбалари асосида
Мафтуна ХОЛМУРОДОВА тайёрлади.

ЧОРА-ТАДБИРЛАР САМАРА БЕРМОҚДА

Инсон кадр-қиммати, шаъни ҳар нарсадан устуниги барчамизга маълум. Бироқ одам савдоси каби муҳим воқеалар жамиятимизда, афсуски, учраб турбди.

Юртимизда бу каби ҳолатларга қарши курашиш мақсадида бир қатор чора-тадбирлар изчил амалга оширилмоқда. Жумладан, Самарқанд темир йўл бекатидаги тармок ИИБ ходимлари Самарқанд халқаро аэропорти, темир йўл вокзали орқали хорижга узоқ мuddатга кетаётган ёки қайтиб келаётган ҳар бир фуқаро би-

лан суҳбат ўтказиб боришмоқда. Шунингдек, темир йўл атрофида жойлашган маҳаллалардаги хорижда ишлаш истаги бор фуқаролар билан учрашувлар ўтказилиб, уларнинг одам савдоси билан шугулланувчилар қўлига тушиб алданиб қолмаслиги учун маслаҳатлар берилмоқда, чет элга фақатгина Таъкидлаш жоизки, эркакларда цитрус меваларнинг бундай салбий таъсири кузатилмаган.

тезда ҳуқуқ-тартибот органларига хабар бериб, ўз огоҳликларини ўзлари таъминлашмоқда.

Қобил БОБОКУЛОВ, Самарқанд темир йўл бекатидаги тармок ИИБ ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш гуруҳи инспектори, катта лейтенант, Ёқуб ФАЙЗУЛЛАЕВ, Самарқанд темир йўл бекатидаги тармок воёга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарлик профилактикаси гуруҳи инспектори, катта лейтенант

Норвегиянинг Согн-ог-Фьордан губерниясидаги Ардал шаҳри яқинида ўтқир тигли қурол билан йўловчи автобусини гаровга олган ва уч кишининг умрига зомин бўлган, бир неча йўловчини жароҳатлаган 50 ёшли хорижлик фуқаро ҳуқуқни муҳофаза қилувчи орган ходимлари томонидан қўлга олиниб, сўроқ қилинмоқда.

«Los Angeles Times» нашрининг хабар беришича, ҳуқуқ-тартибот органи ходимлари томонидан 1953 йили ишлаб чиқарилаган ва бундан 46 йил муқаддам ўғирлаб кетилган «Triumph Tiger100» русумли мотоцикл АКШнинг Лос-Анжелес портидан Японияга олиб кетилаётгани аниқланиб, Небраска штатидаги Омахи шаҳрида истиқомат қилувчи 72 ёшли эгасига қайтариб берилган.

Кучли портлаш хусусиятига эга пиротехника воситаларини ишлаб чиқариш жараёнида эҳтиётсизлик туфайли рўй берган ёнғин оқибатида Хитойнинг Гуанси-Чжуан автоном вилоятидаги Цэнси шаҳрида 11 ишчи ҳалок бўлган, 17 киши эса оғир жароҳат билан шифохонага ётқизилган.

АКШнинг Нью-Жерси штатидаги Парамус шаҳрида жойлашган «Garden State Plaza» савдо мажмуасида рўй берган бир неча отишмада икки кишининг жароҳатлангани маълум қилинган, жиноятчининг Тинек шаҳрида истиқомат қилувчи 20 ёшли Ричард Шуп эканига тахмин қилинмоқда.

Мьянманинг ғарбий қирғоқлари яқинида 70 нафар муҳожирни олиб кетаётган кеманинг номаълум сабабларга кўра ҳалокатга учраши оқибатида 62 киши ҳаётдан кўз юмган, бахтли масофиф туфайли омон қолган 8 киши қутқаришган.

Ўқотар қурол билан отишма уюштириб, икки кишини жароҳатлаган ва аэропорт кўриқчисининг умрига зомин бўлган жиноятчилик сабабли Лос-Анжелес шаҳридаги халқаро аэропортнинг иккита терминали тўлиқ эвакуация қилинган, 700дан зиёд авиарейслар мuddати кечиктирилган.

Gurung

ЭЛ ДЕСА НАВОИЙНИ...

Ёмон улфатдан яккалик яхши, яккаликдан яхши улфат яхши, жим ўтиргандан фойдали гап яхши, бейфойда гапдан сукут сақлаган яхши.

Мўмин — мўминнинг кўзусидир. Мўмин — мўминнинг биродаридир, унга маиший ишларида ёрдамлашади, йўқлигида моли ва обрўсини ҳимоя қилади.

Мўмин киши ғайратли бўлади. Тангри энг кучли ғайрат эгасидир.

Ҳақиқий мўминнинг қўлидан ҳам, тилидан ҳам мўминлар озор топмайдилар.

Мўмин — мўминнинг кўзусидир. Унда бирор камчилик ёки нуқсонни кўриб қолса, дарҳол тузатиб қўяди.

Макру ҳийла ва хиёнатнинг жойи дўзахдир.

МЎМИН — МЎМИННИНГ КЎЗҶУСИ

Ҳадислар

Мўмин кишининг яхши нияти қилган амалидан ҳам афзалдир. Мунофиқ кишининг қилган яхши амали дилидаги ёмон ниятидан афзалдир. Ҳар бир киши ўз ниятига қараб иш тутади. Мўмин киши қачон бирор эзу иш қилса, дили равшанлашаверади.

Кимки бировга ёмонлик қилса, шу дунёнинг ўзидаёқ жазосини кўради.

Гуноҳига пушаймон бўлиш ҳам таъба ҳукмидадир.

Расулulloҳ умматларининг турли назр-ниёз қилишларини ман этганлар.

Омонатга хиёнат қилувчида имон йўқ, аҳдида турмайдиганда диёнат йўқ.

Салом бериб кирмаган одамни ҳузурингизга қўймавлар!

Одамлардан ҳеч бир нарсани сўрама. Ҳатто от устида қўлингдан қамчин тушиб кетса ҳам, ўзинг тушиб ол!

Ғазабланма!

Бадбахт одамдагина раҳм шафқат бўлмайди.

Меҳмондўст бўлмаган одамдан яхшилик кутилмайди.

Бировга ҳам зарар етказма, ўзингга ҳам биров зарар етказишига йўл қўйма. Буларнинг иккиси ҳам исломда йўқ.

Мозорларга, азиз-авлиёларга атаб қурбонлик қилиш исломда йўқ.

Уч кундан ортиқ аразлашиб юриш исломда йўқ.

Тилини бефойда сўзлардан тийиб олмагунча киши имонининг ҳаловати қандай бўлишини сезмайди.

Бир-бирларингизга тўхмат ва бўҳтон қилманглари!

Мўмин киши бировнинг ҳақиқага хиёнат қилмайди.

Ҳеч ким ўз-ўзига ўлим тиламасин. Чунки яхши одам бўлса, тирик ҳолида савобли ва хайрли ишларни кўп қилиши мумкин. Алар суноҳлари кўп бўлса, таъба қилишга имконият топади.

Ишни пухта ва чиройли бажарувчи одамни Тангри дўст тутади.

ТҮРТ ДОНИШМАНД

Хусайн Бойқаро бир кунни тарихни варақлаб ўтирса, у ерда шундай гап ёзилган экан: «Дунёга бир кунда икки қиз ва икки ўғил келади. Буларнинг бири — Султон Хусайн, бири хизматкорнинг ўғли Алишер, бири шаҳарлик қиз, бири қишлоқлик қиз. Тўртови ҳам донишманд бўладур».

Хусайн Бойқаро дарҳол хизматкорнинг ўғли Алишерни подшоликка келтириб, уни ўзига вазир қилиб олибди. Кейин Алишерга қараб:

— Энди икковимиз шаҳарни томоша қилиб, бир кишини топамиз, — дебди.

Алишер билан Хусайн Бойқаро ҳар бир қизни кўрса, бири иккинчисини ура берибди. Бир вақт олдиларидан икки қиз чиққан экан, Алишер Хусайнни урибди. Шунда қизлар сўрабди:

— Бу одамни нега урасиз?

— Бу одам ҳамisha қил деган ишни қилади, шунинг учун урам, — дебди.

— Э, қил деган ишни қилган кишини урадиларми? — дебди бири, ёнидагиси эса:

— Тўғри-да, қачонгача айтиш керак, ақлли киши ҳар ишни ўзи билиб қилавермайдими? — дебди.

Подшо билан вазир дарҳол қизнинг кимлигини сўрабди:

— Менинг исмим Гули, — деб жавоб берибди қиз.

Хусайн Бойқаро Гулини саройга келтириб, унинг ҳурмати учун янги бир бог яратиб берибди.

Энди иккинчи қизни сўроқлаб қишлоқма-қишлоқ кезибдилар. Шунда бир қиз учрабди. Алишер Навоий қизга қараб бир ғазал айтмоқчи бўлган экан, подшо нон билан қатик сўраб қолибди. Қиз қатикни олиб келиб, нон олиб келмай

тураверибди. Шунда Алишер:

— Кудо-қонунни билмас, сен нечук мезбонсан? — дебди.

Шунда қиз:

— Борни билмай, йўқни билмай, сен нечук меҳмонсан? — деб жавоб қайтарибди.

Подшо сафаридан шод қайтиб, эртаси кун бу қизни ҳам саройга келтириб, Гулини Алишер Навоийга, қишлоқдан келган қизни ўзига атаб қўйибди.

ДОНО «САВДОГАР»

Алишер Навоийнинг ёшлигида отаси ўлиб кетган экан. Отаси ўлгандан сўнг ўз шаҳрида туролмай, Самарқандга бориб, мадрасада ўқибди. Кўп қийинчиликлар билан ўқини тамомлаб, яна ўз шаҳрига қайтибди. От-уловсиз, пиёда юриб, бир неча кун деганда бир тоққа келибди. Бу жойда бир мўйсафид чўпон билан учрашибди.

Алишер Навоий ўзини кўтариб катта қилган отасининг чўпонини дарров танибди. Чол ҳам уни таниб:

— Тушимми, ўнгимми? — деб кўришибди. Дарров белбоғини ёзиб нону сут билан меҳмон қилибди.

— Бу қўйлар кимники? — деб сўрабди Алишер Навоий.

— Болам, бу қўйларнинг ҳаммаси сизники, у ёқдалигингизда отангиздан қолган моллар ҳар кимнинг қўлида қолиб эди. Отангиз ҳаёт вақтида икки юз қўйни сизга атаб менга топширган эди. Бу қўйлар ҳозир болалаб етти юздан ошди. Отангизнинг васиятини ўз ўрнига қўйганим учун хурсандман, бу қўйларни энди сизга топширдим, — дебди.

Алишер Навоий бир неча кун чўпоннинг уйида меҳмон бўлибди. Қўйларидан икки юзини ажратиб чолга берибди:

— Ота, сиз ҳам бола-чақали одамсиз, мана бу қўйларни хизмат ҳақингиз учун олинг!

Чўпон жуда хурсанд бўлибди. Шундан сўнг Алишер Навоий қолган беш юз қўйини бозорга ҳайдабди. Бу қўйлар жуда семиз бўлгани учун атрофини харидорлар ўраб олибдилар.

— Қўйингиз неча пул? — деб сўрабди одамлар.

— Мен қўйимни насияга тама. Шу шарт биланки, пулни подшо ўлган кун берасизлар. Шартимга қўнган киши биттадан етаклаб кетаверсин! — дебди.

Бозордаги одамлар дарров талашиб, қўйларни биттадан етаклаб олиб кетибдилар. Шу кун ийғоқчилари подшога бу хабарни етказибдилар.

— Эй, подшоҳи олам, бугун бозорга бир қаландарсифат йигит келиб беш юз қўйини халққа насияга тарқатиб юборди. Пулни подшо ўлган кун берасизлар, деб сизга ўлим тилади, — дебдилар.

Шунда подшо ғазабланиб:

— Боринглари, ўша қаландарни менинг ҳузуримга ҳозир қилинглари, — деб буюриб: Дарров унинг қўлини орқаси, а боғлаб подшонинг қошига келтирибдилар. Подшо қараса, ёшлигида бирга ўқиган дўсти Алишер Навоий экан.

— Нима учун шунча қўйни халққа бериб юбордингиз? Менинг ўлимим сизга нега керак бўлиб қолди? — дебди подшо.

— Эй дўстим, мен чакки иш қилганим йўқ. Сизнинг подшо бўлганингизни эшитиб, қўйларни талатиб юбордим. Шундай ҳам бериб юборишини мумкин эди. Бироқ баъзи-бир одамлар текин молдан ҳазар қилишади. Шунинг учун қўйнинг пулини подшо ўлган кун берасизлар, деб айтдим. Энди қўйларни олиб кетган одамлар «Ишқилиб, подшоҳимиз ўлмасин. Подшо ўлса, савдогар пулини кистайди», деб сизга умр тилаб юришади, — дебди.

Алишер Навоийнинг бу донолигига подшонинг завқи келиб, уни ўзига вазир қилиб тайинлабди.

ЗИРА

Фикра

Расул Ҳамзатовнинг «Менинг Доғистоним» асарини ўқияпман. Мутлоани бошлаганимга анча бўлди, аммо китобнинг ҳали ярмига ҳам етганим йўқ. Асар зерикарлилиги ё маъно-мазмундан холилиги учун эмас, албатта...

Болалигимда дўстларим билан тоққа зира тергани чiqардик. Баъзан ана-мана дегунча, бир неча тепаликлар ошиб ўтиларди-ю, этагимиз ҳеч қаппаявермас, ҳафсаламиз пир, ҳориб-толиб кунни кеч қилардик. Мақсад — зира эди-да, тоғма-тоғ ошиб юриш эмас. Гоҳо зиранинг нақ қонига тушиб, қўзлар қувнаб, диллар яйраб, бир-биримиздан қизғониб, мўр-малаҳдай далага қапишар, кун бўйи турган жойимиздан ҳеч нари силжийелмасдик. Бироқ этаклар, елкадаги қоплар, белдаги белбоғлар тўлиб-топиб, «Эртага яна шу ерга келамиз, бу жойни бировга айтманглари», дея, бисотимизни мақта-мақта уйга қайтардик.

Худди шундай, биз учун ўқилган китоблар «они, семиз-ориқлиги, ўзимизники ё хорижникилигимас, «зира»sidan фойда, «зира»ни ҳам

тўплаб-қоплаб қўйганимиз эмас, томиримизга қон бўлиб, жон бўлиб киргани, коримизга яраганидан наф. Китоблардан маъно-мазмун ололганимиз, айбларимиз ўзимизга аён бўлиб, орланганимиз, тузатмоққа тутинганимиз муҳим...

Бир гал қирдан қирга, зирадан зирага, ҳаёдан ҳаёлга ўтиб кетаверибман. Кўзим ерда — зирада, на осмонни кўраман, на ўнгу сўлни. Инсон бирор нимага муккасидан кетса, кўзи кўр, қўлиги қар, оламдан беҳабар бўларкан. Терган зирамни чамалай деб қарасам, этак ечилиб кетибди — бўм-бўш. Ортга қайтиб, йўқотилган вақтни ҳам, зирани ҳам топишнинг имкони йўқ. Эришилган натижа биргина хулоса — белингни маҳкам боғла!

Китоб саҳифаларидан ҳам йиққан-терганларимнинг йўлларида сочилиб, зое бўлганлари қанча. Хулоса яна шу — белингни маҳкамроқ боғла...

Ғолиб БАҲРОМ

Саҳифани Маҳмуд САЪДИЙ тайёрлади.

СПОРТ МАЖМУАСИНИНГ ОЗОДАЛИГИ

ёш авлоднинг соғлом вояга етиши гарови

“Ободлик кўнгилдан бошланади” деган ҳикматда жон бор. Зеро, қалбда уйғонган эзгу туйғулар бора-бора атрофни, юртни обод қилишга ундайди. Бу эса боғ-роғлар яратиб атрофни янгилаштириш, гўзалликка буркаши баробарида ёшларнинг кўнглида меҳр-муҳаббат ва ғайрат-шижоат уйғотилади, уларнинг шу руҳда камол топишига катта ҳисса қўшади. Хусусан, ёшларнинг ватанпарвар ва жасоратли бўлиб улғайиши бевосита таълим даргоҳидаги ободонлаштириш, санитария-гигиена ишларига қай даражада эътибор қаратиётганига ҳам боғлиқ.

Спорт объектиларининг саранжом-сарисhtaligi, гигиеник ҳолатининг талаб даражасида экани ҳам бу ерда машғулот ўтказаятган ёшларнинг кайфиятини кўтариб, мунтазам равишда тўғаракка қатнашишига ижобий таъсир кўрсатади. Сергели туманидаги 11-болалар ва ўсмирлар спорт мактабига қадам уяр экансиз, яқиндагина қайта таъмирланган ва ўзига хос қиёфага эга замонавий спорт объектига кўзингиз тушади. Спорт иншоотининг чор атрофи турфа хил манзарали дарахтлар билан ўралган, олд ва ён томонига мавсумий гуллар экилган.

— Мактаб ҳовлисида 70 туздан ортқ манзарали дарахт бор, — дейди ободонлашти-

риш ишларига маъсул Ёқубжон Мирзаев. — Уларнинг асосий қисмини ташкил этувчи арча кишин-ёзин яшнаб туради. Бундан ташқари, қайрағоч, терак ва олма кўчатлари ўтқазилган бўлиб, улар ҳам экологик мусоффоликни таъминлашга хизмат қилаётди. Ёш ниҳолларни парвариш-лаш, теварак-атрофни гулзорга айлантириш ишларига жиддий эътибор қаратганмиз. Тарбияланувчилар ҳам бўш вақтларида спорт мактаби ҳудудини ободонлаштириш ишлари билан машғул бўладилар. Ерни чопиш, дарахтлар тагини юмшатиш ва оқлаш уларни атроф-муҳитга эътиборли бўлишга ўргатиши табиий.

Спорт мактабининг

ички қиёфаси ҳам ташқи кўринишидан қилинмайдиган даражада ўзига хос замонавийлик касб этган. 240 ўринга мўлжалланган 2та кураш зали, кийиниш, ювиниш хоналари, томошабинлар учун алоҳида ўриндиқлар, кураш гиламлари доимо озода.

— Маълумки, спорт тўғрарига қатнашувчилар сони кўпайганда бир қатор муаммолар юзага келади, — дейди мактаб директори Баҳодир Ғуломов. — Бу, биринчи навбатда, полдан кўтарилаётган чанг ва спортчиларнинг терлаши билан боғлиқ. Мазкур ҳолат соғлиққа салбий таъсир кўрсатиб, тарбияланувчиларнинг шижоатини сўндириши ҳам мумкин. Бунинг олдини олиш учун бино деворига ҳаво айланишини таъминловчи ускуналар ўрнатилган. Кураш залидан кўтарилаётган чанг ва иссиқ ҳаво тизим орқали “ютиб юборилади” ва ташқаридаги тоза ҳаво билан алмашинади. Бундан ташқари, 11та ювиниш хонасининг ҳар бирида мана шундай ҳаво айланиш тизими ўрнатилган. Айниқса, иморатнинг том қисми янгича — ҳаво

айланишига мослаб реконструкция қилинган ичкаридаги нам ва дим ҳавони ташқарига чиқаришда қўл келмоқда. Мазкур усти ёпиқ иншоотда бир вақтнинг ўзида 4та кураш гиламида баҳслар бўлиб ўтишини инобатга олсак, табиий ҳаво алмаштириш мосламасининг ўрни катта экани яққол сезилади.

Спорт объектининг махсус бўёқ ёрдамида лакланган пол қисми эса ердан 20 сантиметр баландликда бўлиб, ҳар куни хлорли сув билан тозалаб ювилади.

Спорт иншоотининг тозаллигига жиддий эътибор қаратган ходимлар, тарбияланувчилар санитария-гигиена ҳолатига, спорт инвентарларидан тўғри фойдаланишга ҳам алоҳида аҳамият беришади.

Спорт мажмуаларида тарбияланаётган ҳар бир ўғил-қиз келажақда юксак марраларни эгаллашни мақсад қилиши. Уларнинг саломамлиги ва галабали одимлари бардавомлиги бевосита спорт объектидаги санитария-гигиена ҳолатига ҳам боғлиқ.

Олимжон ЖУМАОБОВ,
“Ma'rifat” мухбири

Қарши шаҳридаги олимпия заҳиралари спорт коллежида 600 нафар ўғил-қиз таҳсил олмоқда.

Замон талаблари асосида таълим олиш ва 17 спорт тури бўйича маҳорат сирларини эгаллаш учун барча шaroит яратилган ушбу масканга олтимишдан зиёд малакали мураббий жалб қилинган. Коллеждаги манеж, бассейн ва кураш заллари зарур инвентарлар билан тўлиқ таъминланган.

Коллежнинг оғир атлетика бўлимини чемпионлар “фабрика”си деб атайдилар. Бу беҳиз эмас. Мазкур бўлимда ёшлар тахрибали мураббий Тоир Фармоновдан сабоқ олмоқда. Улар орасида ўсмирлар ўртасидаги Осиё чемпионатида 3 олтин медални қўлга киритган Комила Петрова, Осиё чемпионати совриндорлари Дилафруз Қандаҳорова, Бибиойша Бўриева, Зарифа Ҳазратова, Элёр Кенжаев, Ўзбекистон чемпионати совриндорлари Отабек Салоҳиддинов, Алишер Эштемиров каби умидли иқтидор эгалари бор.

Суратда: Қарши шаҳридаги олимпия заҳиралари спорт коллежида.

Жамшид НОРҚОБИЛОВ (Ўза)
олган сурат.

БОЛАЖОНЛАР БЕЛЛАШУВИ

Андижон вилояти Булоқбоши туманидаги 19-умумтаълим мактаби ўқувчилари ўртасида спортнинг бир неча тури бўйича мусобақалар ташкил этилди.

Бошланғич синф ўқувчилари «Қувноқ стартлар», юқори синф ўқувчилари эса футбол ва волейбол бўйича куч синашдилар.

Ўзига хос спорт байрамига айланган тадбир сўнггида ғолиб ва фаол иштирокчилар «Қамолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати вилоят кенгаши ҳамда Булоқбоши туман кенгашининг эсдалик совғалари билан тақдирланди.

Шухрат КЕЛДИЕВ

АҲОЛИ ХАВФСИЗЛИГИ МУҲИМ

Янги уйлар қурилаятган маҳалла оралаб бораётганимда бир отахон мени тўхтатиб, “Ўғлим, ёнгин хавфсизлиги бўйича ишлар экансиз, бир нарсани тушунириб берсангиз. Мана бу икки уйнинг ўртасида тунука томдан кейин бир метрдан баландроқ қилиб гишт терилган, нима учун шундай қилинган-а, исрофгарчилик эмасми бу?” деб сўраб қолди.

Бир қарашда шундай туюлиши мумкин. Аммо икки ёнма-ён уйнинг деворлари туташган жойда бундай тўсиқнинг бўлиши катта аҳамиятга эга. Ёнгин хавфсизлиги қоидаларига кўра, мабодо уйларнинг бирида ёнгин чиқса, аланга қўшни уйга эмас, балки юқорига кўтарилиши учун шундай йўл тутилган.

Отахонга тушунириб, йўлда давом этдим ва йўл-йўлакай уйлаб бордим. Демак, ёнгин хавфсизлиги бўйича қилинаятган ишларни аҳолига кенгроқ тушунириш лозим.

Шу мақсадда туманимиздаги Баҳор, Олмачи, Турон маҳаллаларида тарғибот ишлари олиб борилиб, аҳолининг саволларига апрофлича жавоб қайтарилмоқда. Юртимизда киш эшик қоқиб турган пайтда электр ва газ ускуналаридан фойдаланиш қоидаларига бағишланган тадбирларни ўтказиш ҳам долзарб аҳамият касб этади.

Эржан АМРАҚУЛОВ,
Мирзо Улуғбек тумани
ИИБ ЁХБ инспектори

Shaxmat saboqlari

Сабоқларни спорт устаси, мураббий Маматқул Хайлаев олиб боради

ДУРАНГ

13-дарс

Жанг тугади. Аёвсиз ҳукм. Қолдирмади лашкардан омон. Оғир сукунатга гувоҳ икки шох, Сулҳ тузишди — охириги битим.

ЎЙИН ОХИРИДА КУЧЛАР ТЕНГЛИГИ

Шахмат мусобақаларида ғолибга 1 очко, мағлубга 0 очко берилишини яхши биласиз. Шахматчи галабалардан мактаниб кетмаслиги, мағлубиятдан тушкунликка тушмаслиги зарур.

Ҳамма, ҳатто жаҳон чемпионлари ҳам баъзида ютқазиб қўяди. Мағлубиятни мардона қабул қилиш жасуриликдир. Ўйиндаги хато-ларни аниқлаш, қайта такоррамасликка интилиш керак.

Баъзан жангда рақибларнинг кучи тенг келиб қолади. У ҳолда сулҳ тузилади, яъни ўйин дуранг натижа билан тугайди. Рақибларнинг ҳар бирига 1/2, яъни арим очкодан берилади.

Асосан, уч хил ҳолатларда ўйин

дуранг бўлиши мумкин:

1. Вазият тенг бўлса...
2. Пот ҳолатида.
3. Кишти-қойим йўли билан.

Улардан энг оддийси тахтада ёлғиз шохларнинг қилишдир (10-шақлга қаранг).

Ҳар бир шохнинг ёнига биттадан энгил сипоҳ қўйилса (от ёки фил) ҳам ўйин дуранг бўлиши мумкин.

Томонларда ўйин охирида биттадан рух ёки биттадан фарзин қолса ҳам ўйин дуранг бўлади (37-шақл). Лекин иккала томон ҳам жуда эҳтиёт бўлиши, тасодифан мот бўлиб қолмаслик ёки сипоҳни йўқотиб қўймаслик чорасини излаши лозим. Чунки томонлардан бирида ёлғиз рух ёхуд фарзин қолса, ёлғиз шохга мот қўйиш осон бўлади.

Икки от ва шох ёлғиз шохни мот қила олмайд. Буни тахрибангиз ортиши билан тушуниб olasiz. Шахмат «жанг»лари ақунда, яъни ўйин охирида бундай ҳолатларни эътиборда тутиш зарур.

САВОЛ ВА ТОПШИРИКЛАР:

1. Тахтага шохларни ва биттадан фарзини қўйинг. Дўстингиз билан шу вазиятни 10-йоришга қадар ўйнаб кўринг.

2. Сўнгра фарзинлар ўрнига биттадан рухни қўйиб ўйнаб кўринг (масалан, 37-шақлдаги вазиятни).

Энгил сипоҳ ва шох рақиб шохини мот қила олмаслигини тахта бурчагида текшириб кўринг.

Шахмат тасаввуримда узлуқсиз кураш майдонига ўхшайди. Мен учун шахматнинг спортга хос қирралари муҳимроқ. Рақибни энгил қиқш энг мақбул йўлдир, мен ҳар бир ўйинда айнан шунга — галабага интиламан.

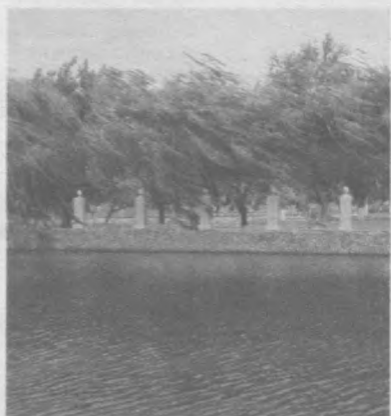
Анатолий КАРПОВ

Куз! Либосинг шо-
хона. Тилларанг чех-
ранг, сокин нафасинг, хотир-
жам одиминг тафтини жуда согин-
ган эдик. Шунча зеб-зийнат ва лато-
фатинг манбаи не? Балки, ёрқин
жамолинг ҳар кимни ўзига
мафтун айлашидадир гап.

Ёки сен жамики гўзал-
ликлар инъикоси — қалб бе-
катиурсан. Эҳтимол, ҳисо-
бу ҳаловат бекатиурсан?

ХОТИРЖАМЛИК БЕКАТИ

Бир бокзининг бордаги олмалар юзига алвон тус беради. Шунча қудратни қай-дан оласан? Хол-аҳвол сўраб бўлмасим-дан учинчи қадамнинг ташлашга ҳам улгурибсан-да! Атрофга боқаман. Борлик сен тортиқ қилган совғалардан безак та-қиш билан овора. Саховатинг мевасидан ҳамма, айниқса, бободехконлар жуда шод. Фаслларга ғазал битувчи, кўкни кучиб парвоз қилувчи қушлар негадир жим... Назаримда, улар сенинг шаънинга янги тапбех ахтараяпти. Аммо табиий гўзал-ликка муносиб таъриф топа олишарми-кан?

Кузатаман. Сен қадам қўйган кенг-ликларга сукунат чўккан. Шамол чала-ётган ҳазин, аммо ёқимли наво руҳияти-мига ором бахш этади, ўйлантиради. Кечагина ёнимдан шивирлаб ўтган ўйин-каррок насим уч ой ичида улғайиб, до-нишманд бастакорга айланибди. У да-рахт япроқларидаги сарғиш торларни чертиб, ёзининг жазирамаларига дош бер-ган майсаларни, ҳавода арғамчи тузган мезонларни рақса таклиф қилаёпти гўё. Шамол авжига чиққан кез шохидан ўзи-либ, қанотсиз айлашни ихтиёр этган ол-тин барглр қўшиғида қандайдир фалса-фа бордек туюлади. Фусункор фасл — куз барча нпгоҳларга сарғиш, қирмизи ранглардан буюк мусаввир сингари хай-рат расмларини чизади.

Томоша қила туриб, тин оламан, зав-кланаман. Очиги, кузни нега маҳзун фасл-дея таърифлашларини тушунолмайман. Мана, кўп куттирмай, куз кўзларида қувонч ёмғири ҳам пайдо бўлди: кўчада турфа ранглардаги ёмғирпўшлар... Ёмғир-ни интиқ кутганларнинг лабига табас-сум гуллайди. Ҳа, олдинда сизу бизни заъфарон фаслнинг бундан ҳам бетакрор тухфалари кутаяпти.

Садоқат МАХСУМОВА

Б.РИЗОКУЛОВ,
В.ПРАНКИН ва У.А.
суратлари.

Ma'rifat

TA'SIS ETUVCHILAR:

O'zbekiston Xalq ta'limi
vazirligi, O'zbekiston Oliy
va o'rta maxsus ta'lim
vazirligi, O'zbekiston
Ta'lim, fan va
madaniyat xodimlari
kasaba uyushmasi
Markaziy Kengashi.

Bosh muharrir:
Abdusamat RAHIMOV

Tahrir hay'ati: Jumanazar BEK-
NAZAROV, Baxtiyor DONIYO-
ROV, Farrux JABBOROV (bosh
muharrirning birinchi o'rinbosari),
Husan NISHONOV (bosh muharrir
o'rinbosari), Farhod RIZAYEV,
Nurlan USMONOV (bosh muharrir
o'rinbosari), "Учитель Узбекиста-
на", Mirzakarim XUDDIYEV,
Baxtiyor YOQUBOV (mas'ul kotib),
Aleksy CHUKARIN (mas'ul kotib,
"Учитель Узбекистана"), Sa'dulla
HAKIMOV.

Gazeta
O'zbekiston Matbuot va axborot
agentligida № 0067 raqam bilan
ro'yxatga olingan.

ISSN 2010-6416

9 772010 641009

INDEKS: 149, 150. Г-1118.

Tiraj 35738.

Hajmi 4 bosma taboq.
Ofset usulida bosilgan,
qog'oz bichimi A-3.

"Ma'rifat"dan materiallarni ko'chirib bosish
tahririyat ruxsati bilan amalga oshirish shart.
Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqir-
qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Reklama materiallari uchun tahririyat javobgar emas.

MANZILIMIZ: 100803, Toshkent,
Matbuotchilar ko'chasi, 32.

Web-site: www.marifat.uz

TELEFONLAR: mas'ul kotib — 233-99-15, umumiy
o'rta va maktabgacha ta'lim yangiliklari bo'limi — 233-
53-14, fan, oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi
yangiliklari bo'limi — 233-56-45, adabiyot, madaniyat,
kasaba uyushmalari hayoti yangiliklari bo'limi — 233-
54-49, ma'naviyat va maktabdan tashqari ta'lim yangiliklari
bo'limi — 233-54-63, siyosat, xalqaro hayot va sport
yangiliklari bo'limi — 233-76-40, reklama va marketing
bo'limi — 233-42-92(faks), 236-54-17.

Bahosi sotavda
erkin narxda

Dizaynerlar:

Liliya BINASHEVA,

Malohat TOSHOVA.

Naybatchi muharrir:

Sanjar RUSTAMOV.

Naybatchi:

Bobomurod XUDOYBERDIYEV.

"Sharq" nashriyot-matbaa
aksionerlik kompaniyasi
bosmaxonasi.

Korxona manzili:
"Buyuk Turon" ko'chasi, 41-uy

Yza akni — 20.45
Topshirildi — 22.15